

Vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen ja asuin- ympäristöjen suunnitteluopas

Koti kaikille -hanke

**Liisa Sievänen ja
Markku Sievänen**

ASUMISEN RAHOITUS- JA KEHITTÄMISKESKUKSEN
RAPORTTEJA I | 2014

Vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen ja asuin- ympäristöjen suunnitteluopas

Koti kaikille -hanke

**Liisa Sievänen ja
Markku Sievänen**

LAHTI 2014

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus

ara Asumisen rahoitus-
ja kehittämiskeskus

ASUMISEN RAHOITUS- JA KEHITTÄMISKESKUKSEN RAPORTTEJA I | 2014
Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)

Taitto: Annika Marjamäki, Edita Prima Oy
Kansikuva: "Center Sønderhaven Ballerup, Tanska", Markku Sievänen

Julkaisu on saatavana internetistä:
www.ara.fi/julkaisut

Edita Prima Oy, Helsinki 2014

ISBN 978-952-11-4273-4 (nid.)
ISBN 978-952-11-4274-1 (PDF)
ISSN 1797-5506 (pain.)
ISSN 1797-5514 (verkkojulk.)

ESIPUHE

Kehitysvammaisten asumisessa suuntaus on pois laitosmaisista yksiköistä kohti yksilöllisempiä, pienimuotoisempia ja kodikkaita ratkaisuja. Siirtyminen laitoksista omiin koteihin pitäisi toteutua myös kaikkein vaikeimmin vammaisten henkilöiden kohdalla, ja korvaavien asuntojen pitäisi täyttää ajanmukaiset laatuksiteerit. ARA on linjannut tavoitteekseen tuottaa kaikille ihmisryhmille kodikkaita koteja, joissa heidän henkilökohtainen avuntarpeensa niin tilamitoituksessa, varustelussa kuin kaikkein pienimmissäkin kodin yksityiskohdissa on otettu huomioon. Aivan erityisesti kodin laatuominaisuudet ja arjen toimivuus korostuvat vaikeasti kehitysvammaisten ihmisten asumisessa, koska heidän elämänsä on usein verrattain suppea ja he viettävät kotona runsaasti aikaa.

Laitosten riipeä purkaminen vuoteen 2020 mennessä ja lapsuuden kodeista omilleen muuttavien jatkuva virta aiheuttavat yhdessä paljon painetta asuntorakentamiselle. On olemassa vaara, että kuvitellaan määrän korvaavan laadun. Niinpä katsoimme, että hektinen siirtymävaihe kaipaa erityistä ohjausta laadukkaiden asuntojen tuottamisen varmistamiseksi. Tämä opas käsittelee ensisijaisesti vaikeimmin kehitysvammaisille henkilöille tarkoitettujen asuntojen suunnittelua, mutta sisältää paljon käytännöllisiä suunnitteluohjeita ja detaljeja aivan tavanomaiseenkin asutusuunnitteluun sekä käyttökelpoisia ratkaisuja muidenkin erityisryhmien tarpeisiin.

Oppaan eräänä lähtökohdana on ollut välttää erilaisiin diagnooseihin perustuvaa luokittelua ja automaattista asukkaiden kategorisointia, joka johtaa tiettyihin ennalta määrättyihin suunnitteluratkaisuihin. Jokaisen suunniteltavan kohteen tulee lähteä aidosti yksilöiden tarpeista ja perustua niiden huolelliseen kartoittamiseen ennen fyysistä suunnittelua. Näin varmistetaan ihmisarvoinen elämä jokaiselle yksilölle huolimatta hänen mahdollisista rajoitteistaan ja puutteistaan. Oma koti on oman elämän toteuttamisen tärkein areena ja oman minuuden fyysinen jatke.

Tämä suunnitteluopas täydentää ARA:n muuta suunnitteluohjausta ja vastaa kentältä tulleeseen pyyntöön tuottaa vaikeasti kehitysvammaisten asumiseen tarkoitettu suunnitteluopas. Oppaaseen on koottu myös Koti Kaikille -hankkeen aikana syntyneitä ja käytännön kohteissa pilotoituja innovatiivisia suunnitteluratkaisuja, joiden toivoisimme yleistävän. Opas on suunnattu erityisesti arkkitehdeille ja muille suunnittelijoille, mutta myös kaikille päättäjille ja osallisille, jotka osallistuvat vaikeasti kehitysvammaisten ihmisten asuntojen suunnitteluun.

Suunnitteluoppaan laatijoiden puolesta,

Sampo Vallius
kehittämisarkkitehti,
Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)

SISÄLLYS

Esipuhe	3
1 Johdanto	7
2 Kehitysvammaisen henkilön asumiseen liittyviä tarpeita	8
3 Kaavoitus ja asuntokohteiden sijainti	10
4 Asumisratkaisut	11
4.1 Verkostomaisen asumisen malli	11
4.2 Vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden asumisessa huomioitavaa	14
4.3 Erillinen asunto	14
4.4 Asuntoryhmä	14
4.5 Ryhmäkoti	15
5 Asumisen tilat	17
5.1 Asumisen yleisratkaisu	17
5.2 Asuntojen ovet ja eteistila	20
5.3 Säilytystilat	21
5.4 Oleskelu- ja makuutilat	22
5.5 Parveke tai terassi	23
5.6 Keittiö	23
5.7 Kylpyhuone	27
6 Ryhmäkodin yhteistilat	31
6.1 Sisäänkäynnit ja tuulikaapit	31
6.2 Käytävät ja osastoivat ovet palo-osastojen välillä	32
6.3 Hissit, portaat, luiskat	33
6.4 Vaatehuoltotila	34
6.5 Saunatilat	34
6.6 Ryhmäkodin keittiö ja asukkaiden tupakeittiö	35
6.7 Ruokailutila	36
6.8 Oleskelualueet	37
6.9 Varastot	38
7 Eriyistilat	39
7.1 Hiljainen tila	39
7.2 Moniaistitila	39

8	Henkilökunnan tilat	42
9	Ulkotilat	43
	9.1 Kulkuväylät.....	43
	9.2 Pihan oleskelualueet.....	43
	9.3 Ulko- ja apuvälinevarasto, jätekatos	44
10	Aistikokemuksiin vaikuttavat asiat	45
	10.1 Näkö: valaistus, kontrastit, värit	45
	10.2 Kuulo: akustiikka ja äänimaailma.....	46
	10.3 Haju- ja maku	47
	10.4 Tunto.....	47
	10.5 Liike ja tasapaino.....	48
II	Turvallisuus ja tekniikka	49
	Lähteet ja kirjallisuus	51
	Liitteet	
	Liite 1. Koti kaikille –hankkeeseen osallistuneet yritykset ja kehitetyt tuotteet	54
	Liite 2. Valokuvien kohdeluettelo.....	56
	Kuvailulehti	57
	Presentationsblad	58

1 Johdanto

Valtioneuvoston 21.1.2010 tekemän periaatepäätöksen tavoitteena on yksilöllisen asumisen mahdollistaminen laitoksista ja lapsuudencodeista muuttaville kehitysvammaisille henkilöille. Kehitysvammaisten asumisohjelman (KEHAS) määrällinen tavoite on tuottaa heille ohjelmakauden 2010–2015 aikana 3 600 asuntoa. Valtioneuvosto teki 8.11.2012 toisen periaatepäätöksen, jossa KEHAS-ohjelman toteuttamista jatketaan ja laajennetaan. Tavoitteeksi asetettiin laitosasumisen lakkauttaminen kokonaan vuoteen 2020 mennessä.

KEHAS-ohjelman taustalla on laitospäätöksen ja eriyttävän palvelurakenteen purkamisen. Rakennemuutos laitoksista lähiyhteisöihin edellyttää lähiyhteisöjen ja palveluiden voimakasta kehittämistä. Tarpeenmukaisia ja erityyppisiä esteettömiä asuntoja ja asumisratkaisuja tulee olla riittävästi tarjolla avun ja tuen tarpeiltaan erilaisille kehitysvammaisille ihmisille. Tavoitteena on, että he voivat elää lähiyhteisössä mahdollisimman tavallista elämää.

Tähän oppaaseen on koottu vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen ja asuinympäristöjen suunnittelussa huomioon otettavia asioita. Opas on tarkoitettu pääasiallisesti uudisrakentamiseen, mutta sitä voidaan soveltaa korjausrakentamiseen.

Oppaan sisältö on tuotettu Koti kaikille – kehitysvammaisten yksilöllinen ryhmäasuminen -hankkeessa, joka toteutettiin vuosina 2011–2014 Uudenmaan asumisen osaamiskeskusohjelmassa. Hanketta rahoittivat Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA), Espoon kaupunki, Helsingin kaupungin innovaatorahasto ja Rinnekoti-säätiö. Hankkeessa tuotettiin ja pilotoitiin uusia kehitysvammaisten asumista tukevia tuotekokonaisuuksia (ks. Liite 1). Uusien ratkaisujen pilotointiympäristöinä toimi 8 uudis- ja korjausrakentamiskohdetta Helsingin kaupungilta, Kiinteistö Oy Helsingin Palveluasunnoilta, Espoon kaupungilta, Rinnekoti-säätiöltä ja Asumis- ja palvelusäätiö ASPAlta. Uusia ratkaisuja kehitti monialainen 14 yrityksen konsortio.

Hankkeen ohjausryhmään kuuluvat Liisa ja Markku Sievänen Arkkitehtitoimisto L&M Sievänen Oy:stä, Sampo Vallius ARAsa, Nina Hiltunen Espoon kaupungilta, Pirjo Poikonen ja Tuula Poikonen Helsingin kaupungin sosiaalivirastosta, Tarja Näränen Kiinteistö Oy Helsingin palveluasunnoista, Rinnekoti-säätiö (Ilkka Jokinen, Kristina Nousiainen), Ympäristöministeriö (Raija Hynynen) sekä hankkeen vetäjänä Culminatum Innovation Oy Ltd (Satu Åkerblom, Virpi Martikainen ja Virve Hokkanen). Suunnitelmat, piirroksat ja valokuvat sekä oppaan laadinta Arkkitehtitoimisto L&M Sievänen Oy, tekstin muokkaus ja lausuntokierroksen kommenttien koonti Satu Åkerblom.

Kehitysvammaisten laitoshoidon alettiin ensimmäisenä purkaa Yhdysvalloissa 1970-luvun loppupuolella ja kehittää yhteisöllistä asumista. Samaan aikaan Suomessa rakennettiin viimeisiä laitoksia. Pohjoismaissa Ruotsi oli edelläkävijä lähiyhteisöön sijoitettujen asumispalvelujen kehittäjänä ja Norja oli ensimmäinen joka luopui kokonaan laitoksista (Tøssebro et al 2012). Suomessa kehitys on edennyt hitaammin kuin muissa Pohjoismaissa. (Mietola, Teittinen & Vesala, 2013)

2 Kehitysvammaisen henkilön asumiseen liittyviä tarpeita

Kehitysvamma tarkoittaa vaikeutta ymmärtää ja oppia uusia asioita, mikä rajoittaa osaa ihmisen toiminnoista. Kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat tukea löytääkseen omat vahvuutensa ja kykynsä. Kehitysvamman aste vaihtelee vaikeasta vammasta lievään vaikeuteen oppia asioita. Suomessa oli vuonna 2012 kaikkiaan noin 40 000 kehitysvammaista henkilöä, joista laitoksissa asui noin 1500.

Kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat arjesta selviytymiseen erilaisia palveluja, joiden sisältö ja intensiteetti vaihtelevat yksilöllisesti. Tukea tarvitaan:

- jokapäiväisiin tarpeisiin kuten esimerkiksi pukeutumiseen, henkilökohtaiseen hygieniaan, ruoanlaittoon ja siivoukseen, opiskeluun, työssä käyntiin tai vapaa-ajan viettoon
- vammasta johtuviin erityistarpeisiin, esimerkiksi kommunikaation, valintojen ja päätöksenteon tai ymmärtämisen tukemiseen sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitoon
- monitahoisiin muihin tarpeisiin; kehitysvamman lisäksi henkilöllä voi olla muun muassa mielenterveysongelma, päihdeongelma tai dementia.

Kehitysvamma liittyy usein hermoston kehityshäiriöihin, Downin syndroomaan tai muihin kromosomihäiriöihin, geenivirheisiin, Aspergerin oireyhtymään, autismiin tai varhaislapsuuden aivovaurioon.

Kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn alentumiseen vaikuttavat paljon kasvu- ja toimintaympäristö sekä liitännäisvammat ja erilaiset oireyhtymät, joista merkittävimpiä ovat:

- monivammaisuus, jolloin henkilöllä on useita eri vammoja tai sairauksia
- CP-vamma, joka aiheuttaa eriasteisia motoriikan ja puheen häiriöitä
- muut liikkumisen vammat, raajapuutokset tai jäykistymät
- autismi, johon liittyy usein aistiyliherkkyyttä ja vaaran havaitsemisen puutetta
- ADHD, johon kuuluvat ylivilkkaus, lyhytjänteisyys, kömpelyys tai oppimisvaikeudet sekä lievät neurologiset oireet
- puhehäiriöt, jotka aiheuttavat puheen ymmärtämisen ja tuottamisen ongelmia
- aistivammat: kuulo- ja näkövammat
- epilepsia
- psyykkiset häiriöt kuten käyttäytymisen arvaamattomuus, haastava käytös ja selkeät psykiatriset ongelmat
- muut merkittävät pitkäaikaissairaudet, esimerkiksi synnynnäinen sydänvika.

Vaikeasti kehitysvammaisella lapsella on oikeus kasvaa oman perheen kanssa. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista, jolloin vaihtoehtona voi olla esimerkiksi pienryhmäkoti, jossa niin sanottua ammatillista perhehoitoa toteutetaan avopalveluna yhteistyössä kehitysvammaisten lasten vanhempien ja lähiyhteisön kanssa. Aukkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumista on pyrittävä tukemaan asumisen vaihtoehtoja etsittäessä.

Kehitysvammaisten ihmisten asumiseen liittyvät vaatimukset ovat yksilöllisiä. Asukkaiden yksilöllisyyttä ja itsenäisyyttä voidaan vahvistaa hyvällä asuntosuunnittelulla sekä ratkaisulla ja tuotteilla, jotka auttavat selviämään arjesta.

Kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen on sijaittava tavanomaisen asuntokannan joukossa. Asuntoja ja yhteistiloja suunniteltaessa on otettava huomioon asukkaiden tarvitsemien apuvälineiden, avun ja tuen tarve. Asuntojen ja asuinympäristöjen esteettömyys, muunneltavuus ja joustavuus ovat avainasioita, koska asukkaiden muuttuvat elämäntilanteet sekä vaihtuvien asukkaiden erilaiset tarpeet asettavat erilaisia vaatimuksia niille.

3 Kaavoitus ja asuntokohteiden sijainti

Kaavoituksessa tulee ottaa huomioon, että vaikeasti kehitysvammaisille henkilöille rakennettavat asuntoryhmät tai ryhmäkodit voivat olla osa tavallista asuinympäristöä monipuolisten palveluiden lähellä. Ympäristöministeriön asemakaavamerkinnät ja -määräykset¹ -oppaassa selvitetään ympäristöministeriön kaavamerkintäasetuksen mukaisten asemakaavamerkintöjen ja kaavamääräysten käyttömahdollisuuksia eri tilanteissa. Ohjeiden mukaan sekä A- että Y-tontteja voidaan käyttää palveluasumiseen sekä muuhun ryhmäkotimuotoiseen asumiseen viranomaisten harkinnan mukaan. Asemakaavamerkinnät, jotka mahdollistavat erityisryhmien asumiskohteen, vaihtelevat tapauskohtaisesti. Kaavoitukseen olisi hyvä löytää selkeät ja yksiselitteiset merkinnät.

Rakennuspaikan valinnassa on otettava huomioon liikkumisen turvallisuus ja esteettömyys sekä palveluiden saavutettavuus. Asuinrakennuksesta ja piha-alueilta lähiympäristöön johtavien kulkureittien on oltava esteettömiä ja turvallisia. Lyhyt ja esteetön reitti julkisten liikennevälineiden käyttöön on oleellinen. Yleisten palveluiden läheisyys, toimivuus ja saavutettavuus lisäävät asumisen laatua ja vähentävät erityispalveluiden tarvetta.

Uudis- että korjausrakennushankkeissa on tärkeää käyttää asiantuntevia suunnittelijoita, jotka yhdessä käyttäjien (tulevien asukkaiden, omaisten ja palveluiden tuottajien) kanssa etsivät vaihtoehtoisia ratkaisuja hankesuunnittelua varten. Ennen hankesuunnitteluun ryhtymistä selvitetään asemakaavamääräykset, maaperän ja maaston muodon ominaisuudet sekä liikennesuunnittelun lähtötiedot.

Ennakoiva yhteydenpito paikalliseen rakennusvalvontaan ja pelastuslaitokseen korostuu kehitysvammaisille henkilölle rakennettavissa kohteissa. Näin pystytään ottamaan huomioon heti suunnittelun alkuvaiheessa rakenteellisen ja käytön aikaisen turvallisuuden vaatimukset. Pelastustoimen riskienhallinnan tehtäviin kuuluu toimiminen asiantuntijana maankäytön suunnittelun ja rakentamisen osa-alueilla. Tavoitteena on vaikuttaa hankkeiden suunnitteluun ja toteutukseen siten, että henkilö- ja paloturvallisuuden asiat tulisivat huomioiduksi oikea-aikaisesti.

¹ Opas saatavissa ympäristöministeriön verkkosivuilla: http://www.ymp.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Maankaytto_ja_rakennuslaki_2000_sarja/Opas_12_Asemakaavamerkinnat_ja_määräykset%284437

4 Asumisratkaisut

4.1

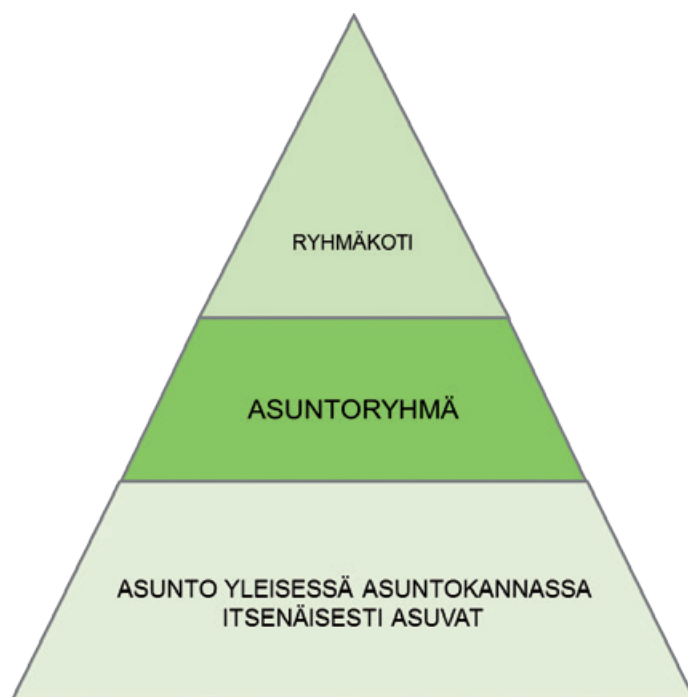
Verkostomaisen asumisen malli

KEHAS-ohjelmassa (2010) todetaan, että ARAn tehtävänä on asuntojen rahoittamisen lisäksi kehittää uudenlaisia asumisratkaisuja kehitysvammaisille henkilöille. ARA käynnisti Arjen keskiössä -hankkeen vuonna 2012 yhteistyössä Kehitysvammaliiton sekä neljän pilottikunnan (Turku, Lahti, Kotka ja Seinäjoki) sekä kolmen kuntayhtymän (Carea kuntayhtymä, Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä ja Varsinais-Suomen erityishuoltopiiri) kanssa. Hankkeen tarkoituksena on ollut kehittää uudenlaista asuntosuunnittelua ja yksilöllisiä asumisen ratkaisuja erityisesti kehitysvammaisille henkilöille. Hankkeen työskentely perustui kuntatyöpajoihin, joissa olivat mukana kuntien eri hallintokunnat (asuntotoimi, kaavoitus/maankäyttö ja sosiaalitoimi) sekä tulevat asukkaat, heidän lähiomaisensa ja palveluntuottajat. Kuntien työskentelyn tuloksena syntyi **asuntoverkostomalli**, jossa yksittäisistä asunnoista ja asuntoryhmistä muodostetaan asuntoverkostoja palvelutuotannon näkökulmasta.

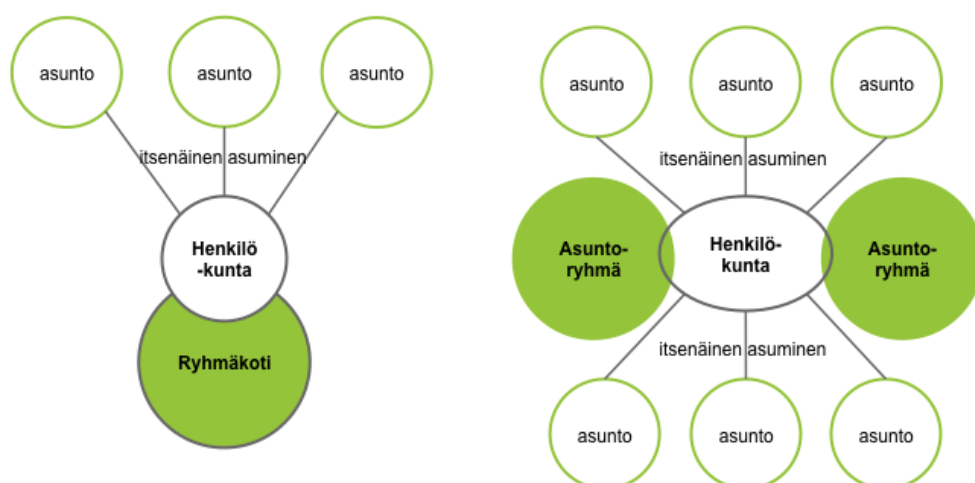
Asuntoverkostomallissa voidaan toteuttaa erilaisia asumisvaihtoehtoja joustavasti asukkaan toiveet ja tarpeet huomioon ottaen. Malliin kuuluu seuraavat elementit:

- erilliset asunnot
- asuntoryhmät
- ryhmäkodit
- tukipisteet
- henkilökunnan tilat
- palvelutuotanto
- hyvinvointiteknologiat.

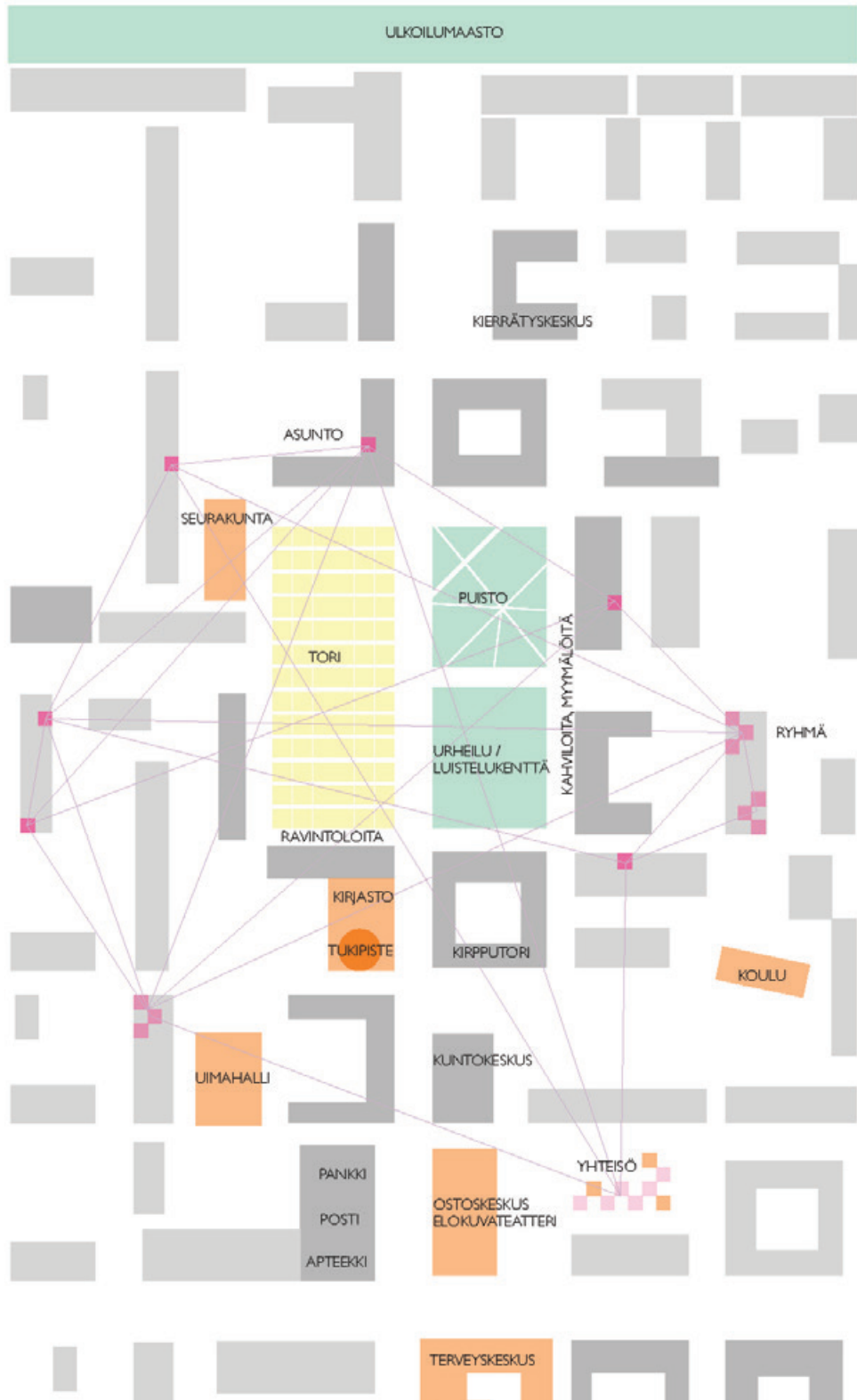
Tässä oppaassa keskitytään vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden asumiseen, joka useimmiten toteutuu asuntoverkostossa ryhmämuotoisena joko asuntoryhmissä tai ryhmäkodeissa.

Kuva 1. Asuntoverkostomallin asumisvaihtoehtoja ovat erilliset asunnot, asuntoryhmät ja ryhmäkodit.

Kuva 2. Asuntoverkostossa palvelut keskitetään niin, että yksittäiset asunnot, ryhmäkodit ja asuntoryhmät voivat tukeutua niihin tarpeen mukaan.

Kuva 3. Ideaesimerkki kaupunkirakenteessa olevasta asuntoverkostomallista. (Diplomityö, Ida Väänänen, TTY 2013)

Asuntoverkosto muodostuu yhden tai useamman korttelin alueesta. Lähiyhteisö tarjoaa asumisen lisäksi mahdollisuuden vapaa-ajan viettoon, harrastuksiin, työllistymiseen, sosiaalisiin verkostoihin ja tarvittaviin palvelujen saatavuuteen. Keskeinen lähtökohta asuntoverkostoon sijoittautumisessa on asukkaan henkilökohtaisten tarpeiden ja toiveiden huomioiminen asumismuodon valinnassa. Asukkaan pitäisi olla mukana asumisen suunnittelussa alusta saakka, koska asukkaan oma valinnanmahdollisuus ei toteudu, mikäli häntä kuullaan vasta kun asumismuoto on jo hänelle valittu tai vaihtoehtoja ei ole aidosti tarjolla. Asuntoverkostomallin toteutuminen edellyttää monipuolisia palveluita ja henkilöstön osaamista, jotta asukkaan tarvitsema yksilöllinen tuki voidaan järjestää.

4.2

Vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden asumisessa huomioitavaa

Asuminen asuntoryhmässä tai ryhmäkodissa on tarkoituksenmukaista, kun ratkaisu on asukkaan edun mukaista. Vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden asuntokohteessa tulee ottaa huomioon fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia sekä sosiaalista toimintakykyä tukevat tekijät. Suunnitteluratkaisujen tulee tukea asukkaan itsenäistä selviytymistä ja mahdollistaa toimintakyvyn ylläpitäminen. Asukasta avustavan henkilön työergonomiaan liittyvät tila- ja varustevaatimukset on otettava huomioon tilasuunnittelussa tinkimättä kuitenkaan asunnon kodikkuudesta. Asuinympäristöissä tulee toteutua sekä sisä- että ulkotilojen esteettömyys.

Rakennuttaja laatii tilaohjelman yhdessä käyttäjien ja tarvittavien asiantuntijoiden kanssa. Tilaaja ja rakennuttaja voivat olla sama tai eri toimijoita. Tilaohjelmaan kootaan tiedot asukkaiden erityistarpeista sekä tarvittavista palveluista kuten ruoanvalmistuksen ja ruokailun, siivouksen ja pyykinpesun järjestäminen. Asukkaiden avuntarpeen määrä ja mahdollinen laajaliikkeisyys sekä avustavien henkilöiden tilatarpeet vaikuttavat oleellisesti tilamitoitukseen. Hankesuunnitelmassa määritellään turvallisuuteen liittyvät teknologiat ja varusteiden laatutaso. Kohteen erityispiirteiden läpikäynti riittävän aikaisessa vaiheessa rakennusvalvonnan, palo- ja turvallisuusviranomaisten sekä terveysviranomaisten kanssa on tärkeää vaihtelevien tulkintojen takia.

4.3

Erillinen asunto

Tavallisessa asuntokannassa sijaitsevassa kehitysvammaisen asunnossa on eteinen, olohuone, makuualkovi tai makuuhuone, kylpyhuone pesukonevarauksin, keittiö tai tupakeittiö, säilytystilat sekä rakennuksesta riippuen parveke, terassi tai piha. Asunnon tulee olla esteetön. Asukas voi tukeutua asuntoverkostosta saataviin palveluihin ja tukipisteisiin, joissa henkilökunta on tavoitettavissa ympäri vuorokauden.

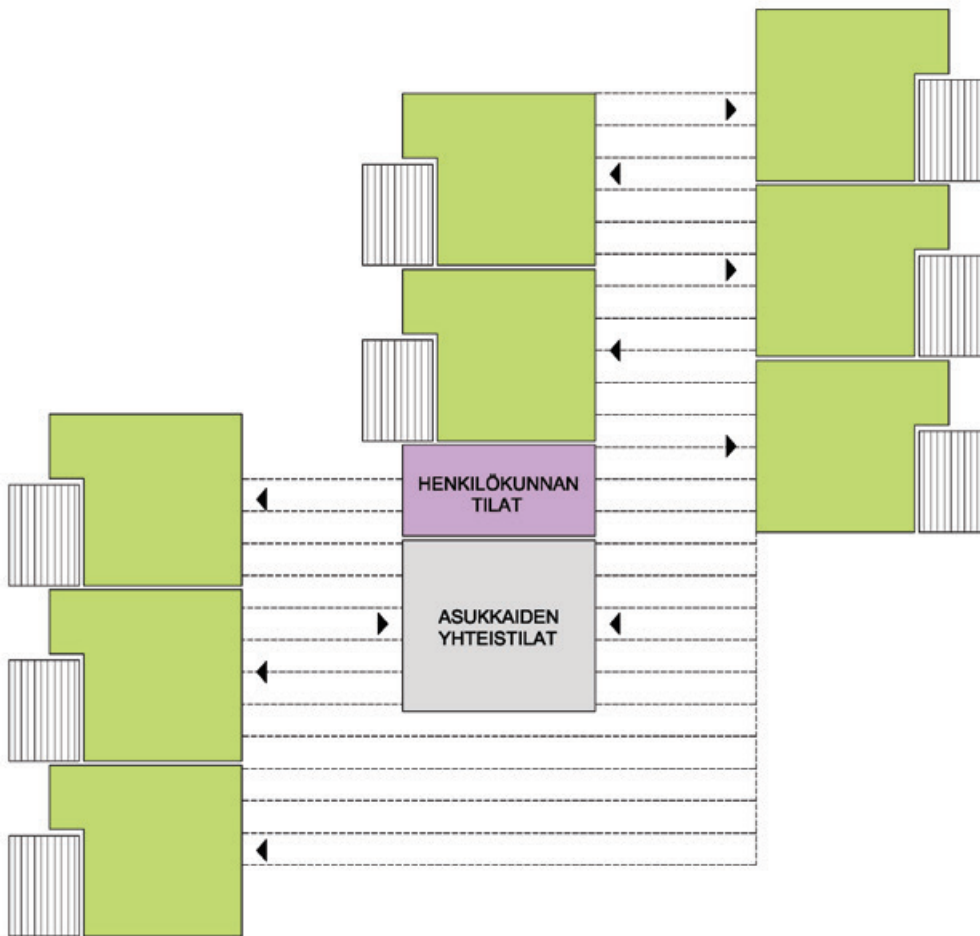
4.4

Asuntoryhmä

Asuntoryhmä muodostuu tavallisen asunnon tunnuspiirteet täyttävistä asunnoista ja niihin saatavista asukkaiden tarpeiden mukaisesta avusta ja tuesta, joka voi olla ympärivuorokautista. Se voi sisältää asukkaiden yhteistiloja sekä henkilökunnan tiloja. Asuntoryhmässä asuminen sopii esimerkiksi henkilölle, joka haluaa asua omassa kodissaan itsenäisesti, mutta silti lähellä muita samoja palveluja käytäviä henkilöitä.

Asukkailla on mahdollisuus käyttää asuntoryhmään kuuluvia yhteistiloja, joita ovat ratkaisusta riippuen saunatilat, pyykinpesutilat, korttelitupa, kuntoilu- ja harrastustilat sekä varastotilat. Säilytystilojen suunnittelussa on huomioitava liikkumiseen tarvittavat apuvälineet. Mikäli asuntoryhmä sijaitsee osana tavallista asuntokantaa, voivat yhteistilat olla yhteisessä käytössä. Käynti asuntoryhmän yhteistiloihin on asuntojen ulkopuolelta. Asuntoryhmän yhteydessä sijaitsevat henkilökunnan toimitilat voivat toimia lähialueella asuvien kehitysvammaisten tukipisteenä.

Asuntoryhmä eroaa ryhmäkodista siinä, että asuntoihin on käynti joko suoraan ulkoa tai porrashuoneesta. Jokaisella asukkaalla on oma postilaatikko ja ovikello.

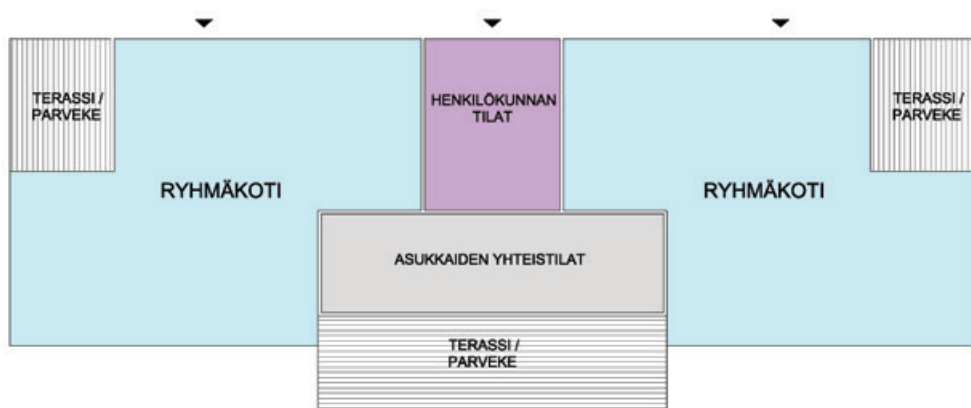
Kuva 4. Kaavio asuntoryhmästä, jossa asuntoihin, yhteistiloihin ja henkilökunnan tiloihin on käynti ulkokautta.

4.5

Ryhmäkoti

Ryhmäkodin asunnot eivät täytä tavallisen asumisen tunnuspiirteitä, vaan osa toiminnoista sijoittuu yhteistiloihin. Asukkaan henkilökohtainen tila käsittää asuinhuoneen ja kylpyhuoneen sekä mahdollisesti makuu-alkovin. Asunnoissa voi tarvittaessa olla pienoiskeittiö tai varaus sille. Ryhmäkoti voi olla erillinen rakennus tai sijaita asuinkeuhkosalossa. Ryhmäkoti soveltuu vaikeasti kehitysvammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat runsaasti ympärivuorokautista tukea ja apua.

Ryhmäkodin tilojen mitoituksessa on otettava huomioon apuvälineiden käyttö ja avustamisen tilatarpeet liikkumisessa. Ruokailu-, harrastus- ja oleskelutilat ovat yhteisiä ryhmäkodin asukkaille. Ryhmäkodin keittiön suunnitteluun vaikuttaa, miten ruoka valmistetaan ja jaetaan. Henkilökunta voi valmistaa kaikki ateriat ja asukkaat voivat seurata tai osallistua ruoan valmistukseen ja pöydän kattamiseen kykyjensä mukaan. Ryhmäkotiin kuuluu ainakin osin katettu terassi tai parveke, jonne on esteetön pääsy ryhmäkodin yhteistiloista. Pyykinpesu- ja siivoustilat sekä saunatilat ovat ryhmäkohtaisia. Jossakin tapauksessa useammalla ryhmäkodilla voi olla yhteiset pyykinpesu-, siivous- sekä saunatilat. Säilytystilaa tulee olla riittävästi erilaisille liikkumisen apuvälineille. Sisäänkäynnin yhteydessä on hyvä olla pyörätuolin pesupaikka ja apuvälinevarasto, jossa on akkujen latauspaikka sähköpyörätooleja varten. Suunnitteluvaiheessa on varmistettava, ettei edellä mainittu järjestely vaaranna kohteen poistumisturvallisuutta.

Kuva 5. Kaavio asumisratkaisusta, jossa kahdella ryhmäkodilla on omat erilliset sisäänkäynnit. Ne johtavat yksityisyyttä tukevaan asutokäytävään tai aulaan, jonka kautta pääsee omaan asuntoon ja yhteisiin tiloihin.

Toiminnan laatu ja henkilökunnan määrä vaikuttavat henkilökunnan tilojen kokoon. Henkilökunnan tiloihin kuuluvat toimistotila sekä puku- ja pesuhuoneet. Henkilökunnan tilojen yhteydessä voi olla erillinen lääkkeidenjakotila, jossa on lukittavat kaapit. Ryhmäkodin yhteydessä olevat toimistotilat voivat muodostaa tukipisteen lähialueella itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten palvelutoiminnalle. Toimistotilat voidaan joissakin tapauksissa korvata siirrettävällä toimistokalusteella.

5 Asunnon tilat

5.1

Asunnon yleisratkaisu

Asunnon tulee soveltua asukkaalle, joka on liikkumis- ja toimimisesteinen ja käyttää liikkumisen apuvälineitä. Asunnon tilaratkaisun on oltava selkeä ja helposti ymmärrettävä asukkaalle, joilla on kognitiivisia oireita. On tärkeää että asunto voidaan kalustaa usealla eri tavalla. Tilojen mitoituksessa on otettava huomioon asukkaan mahdollinen laajaliikkeisyys sekä apuvälineiden ja yhden tai useamman avustajan avustamistilanteessa tarvitsema tila. Tapauskohtaisesti on selvitettävä, tarvitaanko kalusteissa ja varusteissa korkeussäätöä tai erityisiä turvallisuuteen ja kestävyyyteen liittyviä ratkaisuja. Suunnittelussa on huomioitava katonnostimen käyttömahdollisuus sekä muut tekniset ratkaisut kuten turvallisuuteen liittyvien laitteiden asennus tai varaus myöhempää toteutusta varten. Valaistuksen, värien ja materiaalien avulla voidaan vaikuttaa tilojen selkeyteen ja hahmotettavuuteen.

Asuntoryhmän asunnossa voi olla sen koosta riippuen eteistila ja liikkumisesteisille mitoitettu kylpyhuone sekä 1-2 huonetta. Niissä on yleensä sekä olohuone että makuuhuone. Olohuone voidaan toteuttaa tupakeittiöratkaisuna.

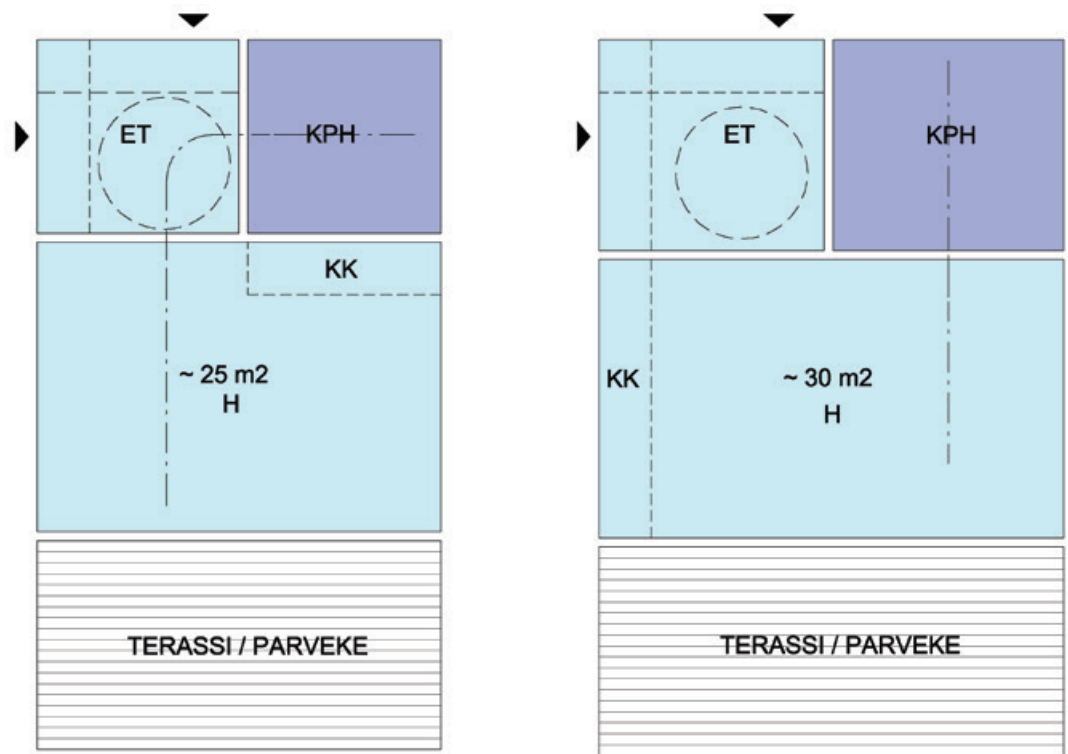
Ryhmäkotien asunnot ovat huoneen tai huoneen ja alkovin asuntoja.

Asunnon tilojen pitää joustaa niin että asukkaan vieras voi tarvittaessa yöpyä. Säilytystilaa pitää olla riittävästi ja siivousvälineille tulee varata yksi komero. Apuvälineille on varattava säilytystilaa asuntoryhmän ja ryhmäkodin yhteisessä apuvälinevarastossa.

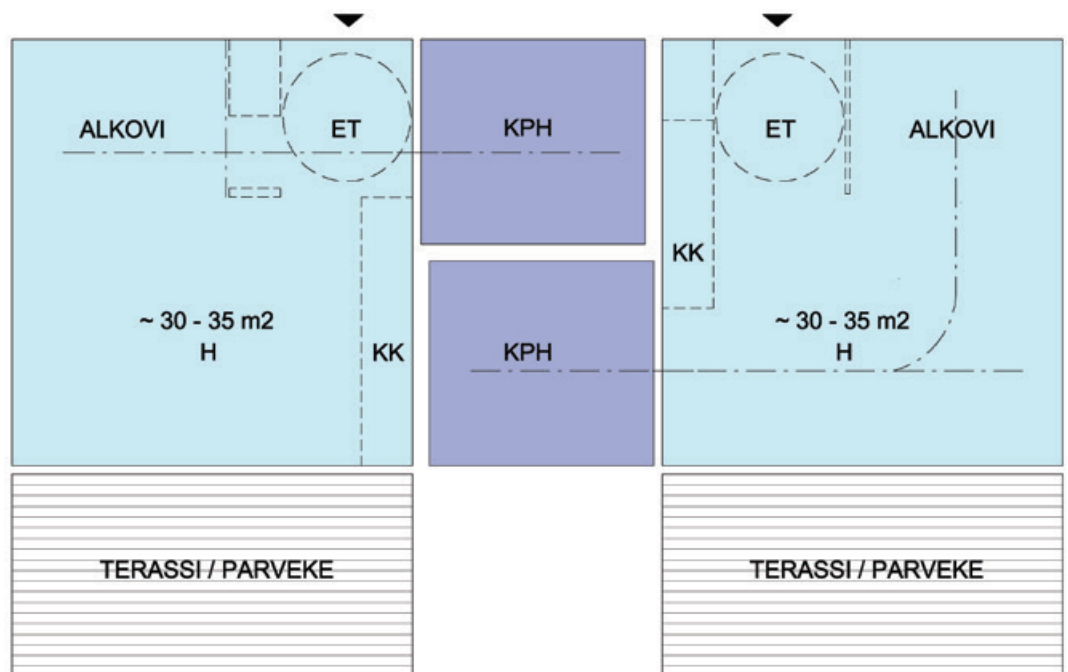
Asuntojen pinta-alamääräyksiä ja ohjeita on mm. seuraavissa julkaisuissa:

- Suunnitteluopas. Keskeisiä tavoitteita asuntojen suunnitteluun 26.8.2013. ARA
- Vammaisten henkilöiden ympärivuorokautiset asumispalvelut. Valtakunnallinen valvonta-ohjelma 2012–14. Valvira, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.
- Laatusuositukset kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen vuosiksi 2010–2017. Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta 5.3.2010

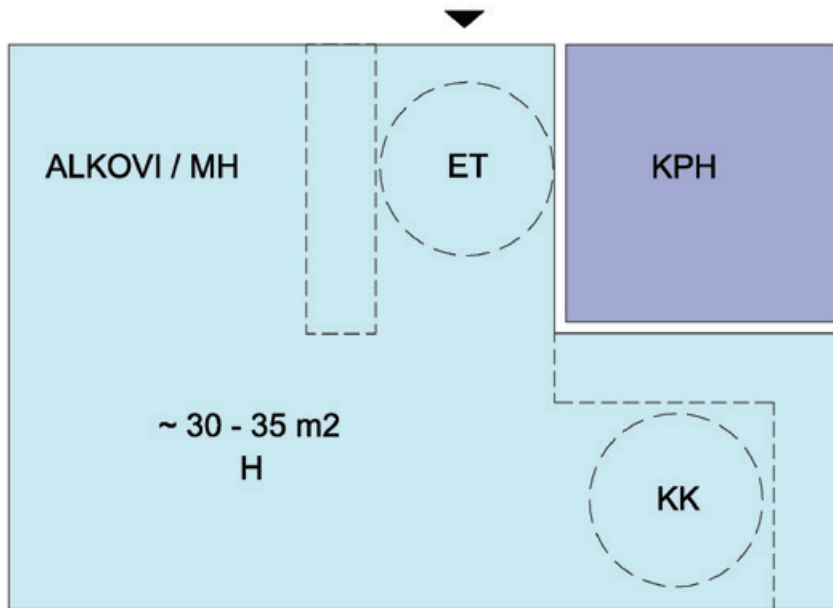
Edellä mainituissa ohjeissa asukkaan henkilökohtaisten tilojen neliömäärä erillisissä asunnoissa on yksioissa vähintään 35 m² ja kaksioissa vähintään 45 m² sekä ryhmäkodeissa vähintään 25 m². ARA:n Suunnitteluoppaan mukaan ryhmäkodeissa asukkaan henkilökohtainen tila sekä osuus yhteistiloista tulisi olla asukasta kohti yhteensä 35–40 m². Ryhmäkotiasumisessa tämä on vuokranmaksun perusteena ja liittyy Kelalta saatavaan asumistukeen. Lisäksi kunnilla voi olla omia ohjeita kilpailutusten yhteydessä.

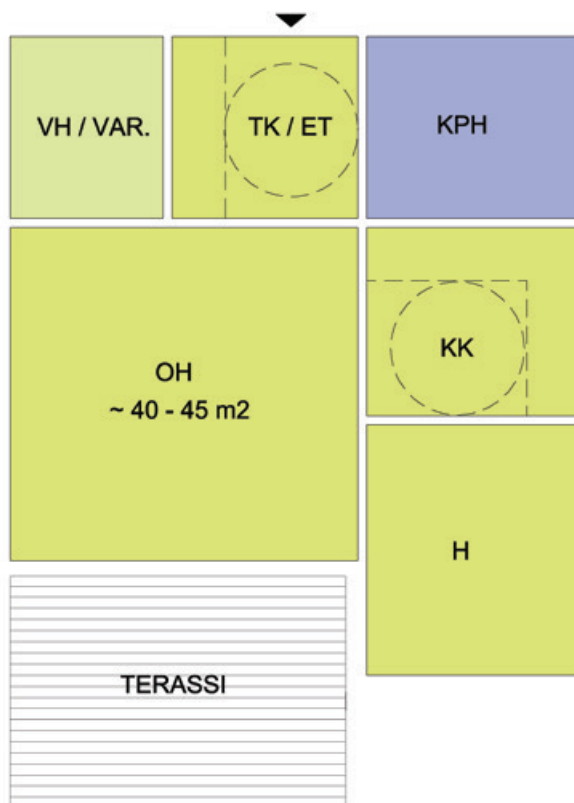
Kuva 6. Kaksi kaaviota ryhmäkodin asunnoista, joiden koot ovat 25 m² ja 30 m². Kylpyhuoneen kokoon, keittiöratkaisuun ja kattonosturin kiskon reittiin on esitetty kaksi erilaista ratkaisua. Eteisestä on käynti yhteiseen asuntokäytävään tai aulaan. Asuntoihin kuuluu parveke, terassi tai piha.

Kuva 7. Kaavio kahdesta vierekkäin olevasta, 30,0–35,0 m² suuruisesta huoneen ja alkovin asunnosta. Toisessa asunnossa keittiökalusteet on esitetty eteiskalusteen jatkeena. Asuntoihin kuuluu parveke, terassi tai piha. Alkovista kylpyhuoneeseen on merkitty kattonosturin kiskon reitit.

Kuva 8. Kaavio 30,0 m² - 35,0 m² suuruisesta asunnosta, joka voi olla asuntoryhmän tai ryhmäkodin asunto. Asuntoryhmän asunnossa on eteisestä käynti porrashuoneeseen. Rivitalomaisessa asumisessa eteisen jatkeena ovat tuulikaappi ja varasto. Makuutila voidaan toteuttaa joko alkovina tai makuuhuoneena. Ryhmäkodissa asunnon eteisestä on käynti käytävän kautta yhteistiloihin. L-malliin keittokomeroon mahtuu ruokapöytä. Asuntoon kuuluu parveke, terassi tai piha.

Kuva 9. Kaavio asuntoryhmän 40,0–45,0 m² suuruisesta asunnosta, jossa on olohuone, makuuhuone, keittokomero ja kylpyhuone. Keittokomerossa on L-mallinen kalusteryhmä. Käynti terassille tai parvekkeelle voi olla makuuhuoneesta tai olohuoneesta. Tarpeesta riippuen eteisen tai tuulikaappin yhteydessä voi olla vaatehuone ja/tai varasto, jota rivitalomaisessa ratkaisussa voidaan käyttää ulkoapäin. Varaston tilalla voi olla ikkunallinen makuutila. Kerrostalossa asuntoon käynti on suoraan porrashuoneesta.

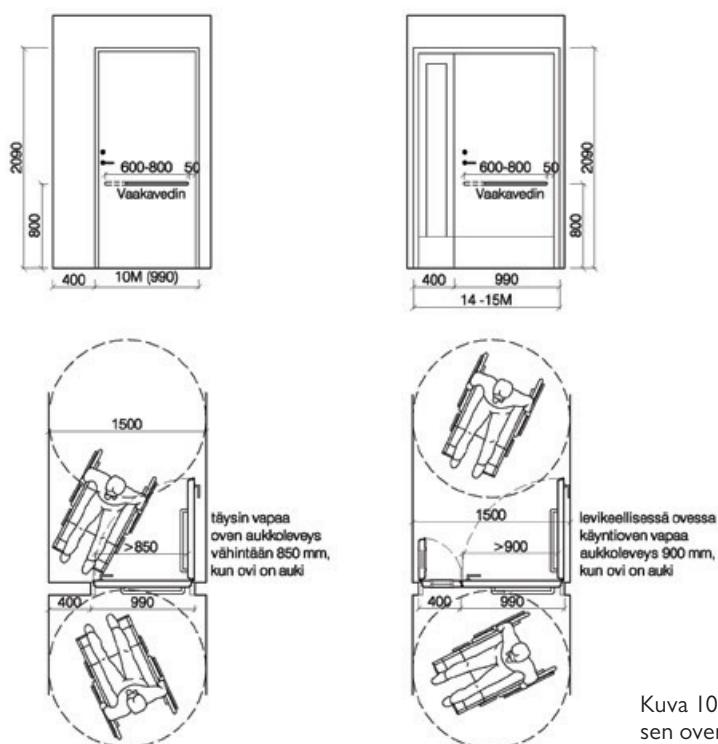
Asuntojen ovet ja eteistila

Asuntoryhmän asunnon tai ryhmäkodin yhteisen yksilehtisen ulko-oven tulee olla vähintään 11 M leveä. Ryhmäkodin asunnon sisäovien leveys tulee olla vähintään 10 M ja vapaan kulkuaukon vähintään 850 mm. On suositeltavaa, että ovet toteutetaan levikkeellisinä, 14–15 M:n ovina, joissa käyntioven vapaa kulkuaukko on 900 mm ja levikeosa avattuna 1250–1350 mm. Käyntiovi on riittävän leveä ja levikeosa avattuna ovesta voidaan kuljettaa asukas hoitosängyllä. Kaikissa ovissa on oltava lukko- ja/ tai painikepuolella 400 mm:n vapaa tila, jolloin pyörätuolia käyttävät henkilöt pystyvät avaamaan oven avautumissuunnasta riippumatta.

Ryhmäkodin asuntoon johtava ovi on paloluokkavaatimukset täyttävä umpiovi. Joissakin tapauksissa oven vieressä tai levikeosassa voi olla palolasi-ikkuna. Ryhmäkodin asunnon ovi on palo-osastoa osiin jakava ovi. Sen paloluokka on oltava vähintään EI 15 ja ääniluokka vähintään 30 dB. Ryhmäkodissa asunnot yhteistiloineen kuuluvat samaan palo-osastoon, eivätkä muodosta itsenäistä palo-osastoa. Asuntoryhmän ja yleisessä asuntokannassa olevien asuntojen ovien ääniluokka on vähintään 30 dB ja paloluokka vähintään EI 30.

Asunnon ovesta on asukkaan nimi, ovikello, postiluukku ja kori postille. Oven sisä- ja saranapuolelle kiinnitetään tarvittaessa vaakavedin niin, että se ei estä oven avautumista 90 astetta. Oviin ei asenneta ovensulkimia.

Ryhmäkodin asuntojen ovien on hyvä aueta sisätiloissa asunnon puolelle, jolloin oven avaamisesta ei aiheudu vaaraa käytävällä liikkuville henkilöille. Sisäänpäin avautuvia ovia ei voida käyttää, jos on oletettavaa, että asukas saattaa kaatua tai siirtää huonekaluja oven eteen. Eteistilan mitoituksessa tulee ottaa huomioon sisäänpäin avautuvan oven vaatima tila sekä pyörätuolilla kääntymiseen ja pukeutumisessa avustamiseen tarvittava tila. Eteisessä tarvitaan istuin ja paikka kokovartalopeilille. Istuin voi olla seinälle käännettävä. Kaikille vaikeasti kehitysvammaisille henkilöille peili ei ole mahdollinen. Seinärakenteiden suunnittelussa tulee ottaa huomioon lisäksi tukikahvojen sijoittamismahdollisuudet. Eteisilassa on oltava hyvä yleisvalaistus.

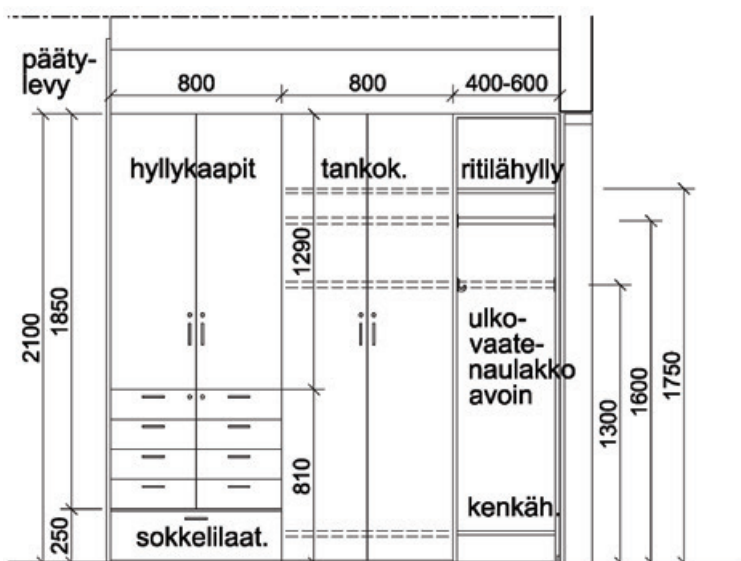
Kuva 10. Yksilehtisen ja levikkeellisen oven mitoitus.

Säilytystilat

Asunnossa tulee olla sekä avonaulakko että ovellinen kaappi ripustettaville vaatteille sekä hyllytilaa. Kausivaatteiden ja –jalkineiden säilytys on otettava huomioon säilytystilojen määrässä. Ryhmäkodissa ne voidaan säilyttää joko asunnossa tai yhteisessä varastotilassa. Muu säilyttämistarve tulee kodin tekstiileistä, vuodevaatteista (vierasvara), pyyhkeistä, hygieniatarvikkeista ja siivousvälineistä. Yläkaapeissa säilytetään harvoin tarvittavia tavaroita kuten ylimääräisiä vuodevaatteita. Siivouskomero voi asuntoryhmien asunnoissa sijaita joko keittiössä tai eteisessä.

Kiinteissä kalusteissa ei suositella olevan sokkeleita. Naulakot, koukut, hyllyt ja laatikot on voitava sijoittaa asukkaalle sopivalle korkeudelle. Vaatekaapin tanko pitää olla helposti sijoitettavissa sopivalle korkeudelle. Pyörätuolilla pääsee lähelle tankoa, kun tankokaappi on ilman sokkeliä ja kenkähylly on kaapin takaosassa. Vaatetangoissa voidaan käyttää tangon alas tuovaa mekanismia, mutta kapeissa kaapeissa mekanismi vie reunoilta suhteettoman paljon tilaa. Koukkuja ja koreja on hyvä olla eri korkeuksilla.

Vaatekaapeissa voi olla laatikkoja tai koreja noin 800 mm:n korkeuteen asti. Niissä voi esimerkiksi käyttää korkeaa ja sisään vedettyä sokkeliä, jolloin pyörätuolilla pääsee käyttämään kaappia. Sisäänvedettyä sokkelilaatikkoa voidaan käyttää esimerkiksi kenkien säilyttämiseen.

Tangon kannakkeet kahdella korkeudella, tanko siirrettävissä. Tankok. ilman sokkeliä

Kuva 11. Esimerkki eteiskalusteratkaisusta, jossa kaappien edessä oleva valoramppi valaisee kaapin sisätiloja.

Vaikeasti kehitysvammaisten asunnoissa kiinteiden kalusteiden tulee olla rakenteeltaan, materiaaleiltaan ja heloituksiltaan tavallista kestävämpiä. Terävät kulmat tulee suojata. Vetimien tulee olla tukevia sekä helppokäyttöisiä ja saranoiden on sallittava oven avautuminen yli 90 astetta.

5.4

Oleskelu- ja makuutilat

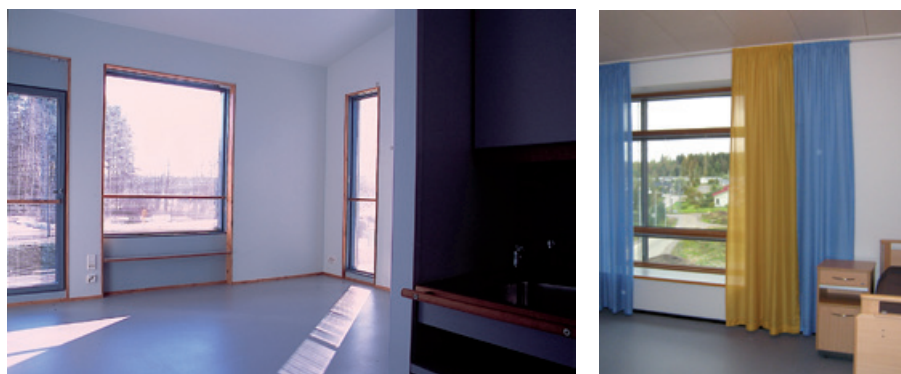
Asuntoryhmän asunnossa on olohuone tai tupakeittiö ja makuutila tai -huone. Ryhmäkodissa oleskelu- ja makuutila voi olla sama tila tai oleskelutilaan voi liittyä makuualkovi.

Oleskelu- ja makuutilojen suunnittelussa on otettava huomioon, että asukkailla on eritystarpeita tilojen kalustamiseen liittyen. Omaisen tai ystävän yöpyminen on oltava mahdollista. Mitoituksessa on otettava huomioon, että kalustetuissa tiloissa on pystyttävä liikkumaan apuvälineillä ja siirtämään asukkaita joko lattia- tai katonostimien avulla. Sängyn ympärillä pitää olla riittävästi tilaa avustajalle. Sänky on voitava sijoittaa joko ikkunattoman seinän viereen tai pääty seinään päin. Seinän vieressä olevaa sänkyä pitää pystyä siirtämään niin, että avustaja pääsee tarvittaessa auttamaan asukasta sängyn molemmin puolin. Huoneeseen on mahdollista korkeussäädettävä hoitosänky, joka on mitoiltaan suurempi kuin tavalliset sängyt. Vaikeasti liikkumisesteisen henkilön asunnossa tulee olla katonostinreitti sängystä kylpyhuoneeseen. Kattonosturi helpottaa avustajan työskentelyä. Sähköpistorasioita tulee olla riittävästi eri korkeuksilla, jotta vältetään turhalta kumartumiselta ja kompastumiselta jatkojohtoihin.

Ryhmäkodin ja asuntoryhmän asuntojen välisten seinien tulee täyttää vähintään asuntojen väliseinien ilmaääneneristysvaatimus, joka on 55 R'w dB. Tapauskohtaisesti pitää harkita, tarvitaanko tätä parempi äänieristys. Seinä- ja kattorakenteiden pitää mahdollistaa tukirakenteiden, kuten esimerkiksi kahvojen tai siirtolaitteiden, asentamisen.

Lattiapinnoiksi on valittava materiaaleja, jotka eivät ole liukkaita, eivät kiillä tai häikäise. Huonetilojen pinnoissa ei saa olla isoja kuvioita tai vinossa olevia aiheita.

Riittävän alhaalla olevista ikkunoista voi nähdä ulkona avautuvan maiseman sängystä. Mikäli ikkunaa ei voida sijoittaa riittävän alas, asennetaan ikkunapenkki alemmaksi, jotta siihen sijoitetut kasvit tai esineet eivät estä näkemästä ikkunasta ulos. Avattavat ikkunat ja luukut eivät saa aiheuttaa putoamisvaaraa. Ikkunassa käytetään turvalasia ja sen edessä on kaide, johon voi tukeutua ikkunan lähellä. On tärkeää että ikkuna erottuu seinästä ja kaide ikkunasta.

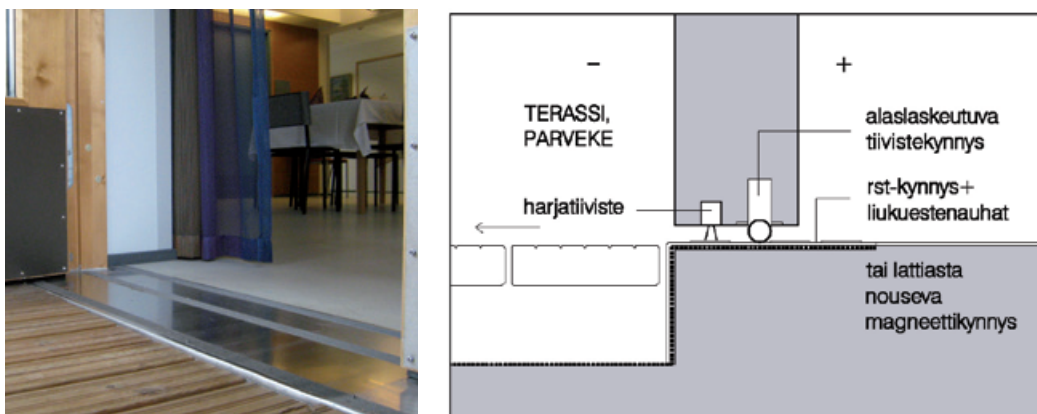
Kuva 12. Riittävän alhaalla olevista ikkunoista voi nähdä lähiympäristöön sängystä. Vasemman puoleisessa kuvassa asunnon ison ikkunan alareuna on 600 mm lattiasta ja ikkunapenkki on sijoitettu alemmaksi. Oikean puoleisessa kuvassa ikkunan alareuna on 400 mm lattiasta.

Parveke tai terassi

Parveke tai terassi on tärkeä huoneen jatke ulkotilaan ja luontoon kaikissa asunnoissa. On tärkeää, että vaikeasti kehitysvammaiset asukkaat pääsevät ulos ulkoilemaan omalle tai yhteistiloihin kuuluvalla parvekkeelle tai terassille.

Kulku parvekkeelle tai terassille tehdään esteettömäksi ns. 0-kynnyksellä, jossa ulkopuolella oleva ritilä- tai puutaso asennetaan samaan tasoon sisäpuolella olevan lattiapinnan kanssa. Oven alareunassa oleva tiiviste tai lattiasta oveen nouseva magneettikynnys estävät vedon. Parveke- ja terassioven on oltava riittävän leveä mahdolliseen sänkykuljetukseen, johon levikkeellinen ovi on hyvä ratkaisu. Pihan ja terassin ulko-oven suunnittelussa on otettava huomioon lukitus, murtosuojaus ja kulunvalvonta.

Parvekkeen tai terassin tulee olla niin suuri, että kalustettunakin siellä mahtuu liikkumaan apuvälineillä. Lisäksi sinne pitää mahtua sänky, tuoleja, istutuskaukalo ja kasveja. Läpinäkyvät kaiteen osat mahdollistavat näköyhteyden ympäristöön istumakorkeudelta. Parvekkeella ja terassilla tarvitaan näkösuoja. Lasitettua parvekettä tai terassia voidaan käyttää ympäri vuoden.

Kuva 13. Esimerkki esteettömästä ns.0-kynnyksestä, jossa lattiapinnat sisällä ja ulkona ovat samassa tasossa. Lattioiden tasossa on RST-kynnys, jossa on tarranauhat liukastumisen estämiseksi.

Keittiö

Keittiö on kodin sydän, joten jokaisessa asunnossa tulisi olla ainakin varaus pienoiskeittiön toteuttamiselle. Vaikka asukas ei itse valmista ruokaa, hän tarvitsee jääkaapin, vesipisteen, mikroaaltouunin sekä lasku- ja kaappitilaa voidakseen valmistaa jotakin pientä tai esimerkiksi keittää kahvia vieraille. Pienoiskeittiö voi olla joko kiinteä, korkeussäädettävä tai vaihteittain käyttöönotettava. Kalustepituuden on oltava vähintään 2200 mm, jolloin siihen mahtuvat tarvittavat kalusteet ja laitteet. Koneet, laitteet, kalusteet ja varusteet on sijoitettava ergonomisesti tarkoituksenmukaiselle korkeudelle. Esimerkiksi lattialla olevaa jääkaappia on monen hankala käyttää. Kalusteiden pinnat voidaan käsitellä nanopinnoitteella, jolloin ne on helppo pitää puhtaana.

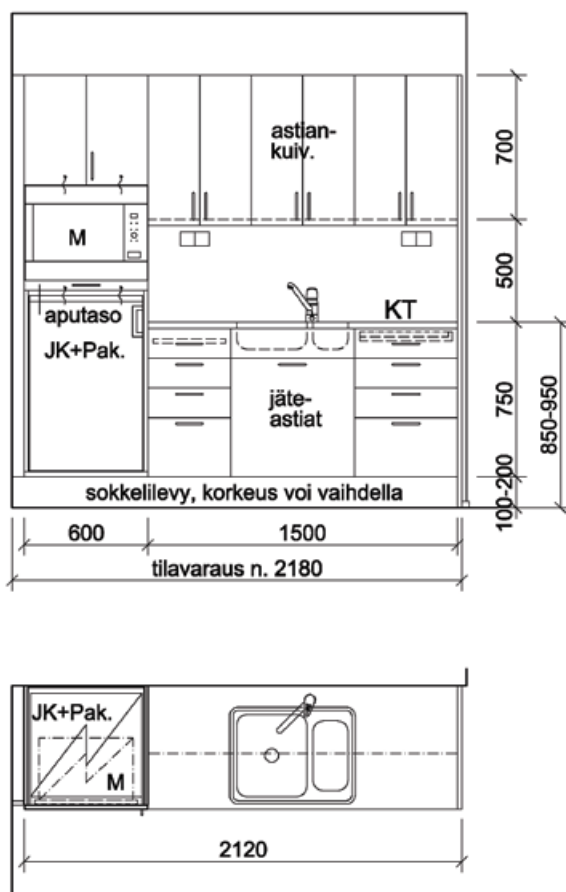
Pienoiskeittiöiden kaapistoissa huomioidaan mm.:

- Korkeassa kaapissa on pakastelokerolla varustettu jääkaappi ja sen yläpuolella on korkeussäädettävässä kalusteessa mikroaaltouuni tai uuni-mikroaaltouuni-yhdistelmä. Mikroaaltouuni korvaa usein uunin tarpeen, mutta uuni voidaan tarvittaessa sijoittaa toiseen korkeaan kaappiin ergonomisesti oikealle korkeudelle. Jääkaapin ja mikroaaltouunin välissä on ulosvedettävä

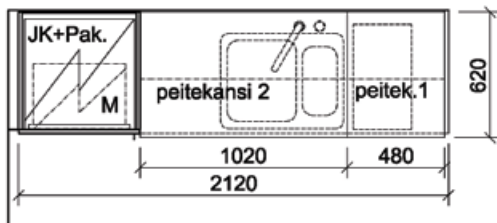
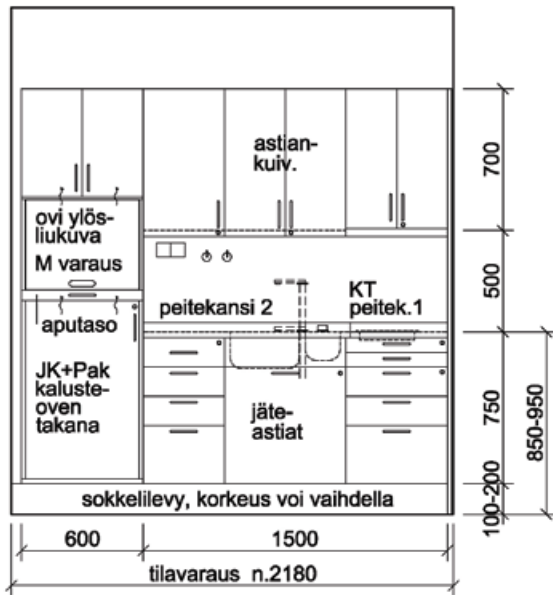
aputaso. Mikroaaltouunin sijoittamisessa on turvallisuussyistä otettava huomioon henkilön toimintakyky ja ulottuminen. Mikroaaltouunin yläpuolella voi olla kaappi harvemmin käytettäville tavaroille.

- Pöytätasoa yläpuolella olevassa kaapistossa on hyllykaappi, astiankuivauskaappi ja tarvittaessa liesituuletinkaappi. Kaapiston etureunassa on valolistan takana valonauha. Takaseinään tai taustalevyyn kiinnitetään sopivalle korkeudelle pistorasiat ja koukut. Turvallisuuden lisäämiseksi voidaan käyttää liesivahtia tai liesituulettimeen lisättyä palon sammuttavaa liesivahtia.
- Korkean kaapin vieressä on pöytätasossa laskutila, keskellä on astianpesuallas tai – altaat ja hana sekä toisessa päässä liesitaso. Liesitasoa alapuolella on laatikosto, jossa on ylimpänä ulosvedettävä aputaso ja sen alapuolella veto-laatikot.
- Korkeussäädettävässä kalusteessa on etulevyssä korkeuden säätöpainikkeet, jokaiselle osalle erikseen. Pöytätasoa alapuolella on tilaa pyörätuolin käyttäjää varten ja lisäksi tilaa voi käyttää esimerkiksi pyörillä liikuteltavan jäteväunun säilyttämiseen. Altaan vesilukko, viemäriputket ja vesijohdot peitetään avoimen tilan kohdalla. Kiinteässä mallissa alaosassa voi olla laatikkoja ja/tai kaappeja, joista yhdessä on jäteastiavarustus.

Koti kaikille -hankkeessa kehitettyjä pieneniskeittiöratkaisuja

Kuva 14. Kiinteä pieneniskeittiö A, jossa on korkea kaappi, yläkaapit ja alakaapit säätöjaloin ja erikorkuisin sokkelein.

Kuva 15. Vaiheittain käyttöönotettava pienoiskeittiö B, jossa korkean kaappiosan laitteet on verhotu integroidulla lukittavalla kalusteovella. Alaosan laitteita varten ovat tasonsuojat, jolloin voidaan harjoitella vain esille otettujen kalusteiden ja laitteiden esimerkiksi hanan ja tiskialtaan käyttöä. Keittiö voidaan toteuttaa joko kiinteänä tai korkeussäädettävänä.

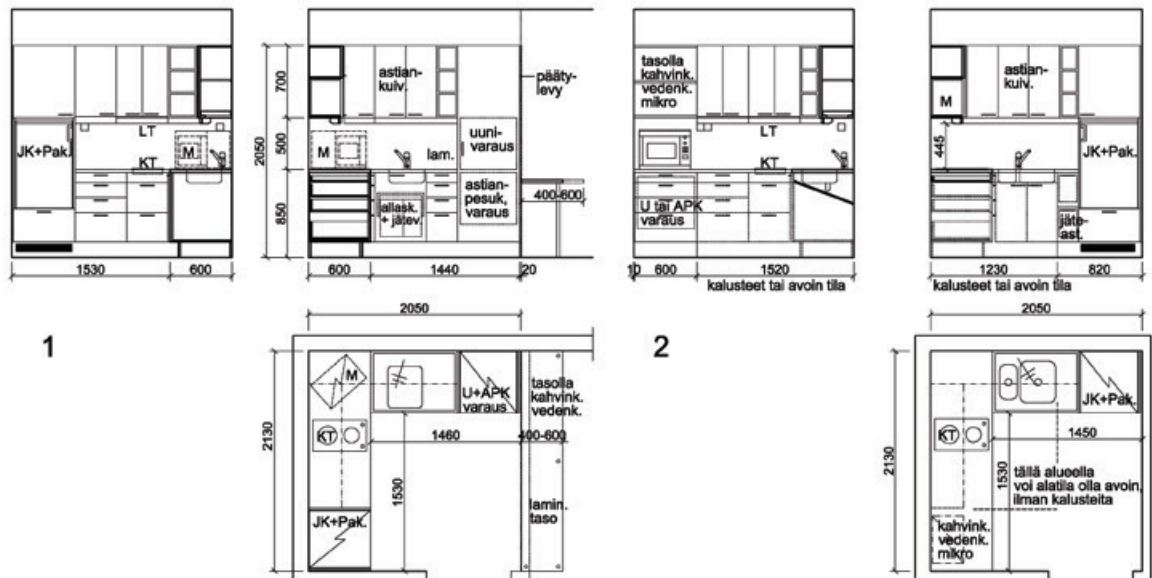
Koti kaikille -hankkeessa suunniteltiin ja toteutettiin testitilaan **sähköisesti korkeussäädettävä pienoiskeittiö C**, jossa on kolme erikseen säädettävää osaa turvalaitteineen. Tässä mallissa voidaan erikseen säätää korkeaa kaappia, yläkaappeja ja laatikollista tasoa:

1. Korkea kaappiosa, jossa on jääkaappi pakastelokerolla, yläpuolella mikroaaltouuni ja sen yläpuolella ovellinen kaappi. Mikroaaltouunin alapuolella on ulosvedettävä aputaso. Mikroaaltouunia ei voida sijoittaa korkeaan kaappiosaan, jos se aiheuttaa sitä käyttävälle henkilölle turvallisuusriskin.
2. Yläkaapiston alapuolessa on kiinni pistorasioilla ja koukuilla varustettu kotelo, jossa on liesivahti. Kaapiston ovien alareunan takana on led-valonauha. Kaapiston yläpuolella on lipa, jossa on kaappeja valaiseva valonauha. Kaapistossa on hyllykaappi, astiankuivauskaappi tippuvesikaukalolla sekä liesituuletin kaappeineen ja valaisimineen.
3. Alaosassa on RST-taso, jossa on kaksi matalalla viemäroinnillä varustettua matalaa allasta ja upotettu liesitaso. Tason alapuolella on laatikosto, jonka leikkuulaudan alapuolista tasoa voidaan käyttää aputasona. Tason toisessa laidassa on yksi laatikko. Säätopainikkeet ovat kalusteiden etureunassa. Kesellä on jalkatila pyörätuolin käyttäjää varten ja erillinen pyörillä liikuteltava jätekaappi, joka voi toimia aputasona. Altaiden alapuolella on viisto suojalevy vesi- ja viemäriputkille. Taso ei liiku korkeussuunnassa ennen kuin jätekaappi on siirretty pois tason alta. Sivu- ja taustalevyt liikkuvat alaosan mukana.

Kuva 16. Oikean puoleisessa kuvassa on korkeussäädettävä pienoiskeittiö C, jossa työtaso laatikostoiheen on säädettävissä 200 mm ja yläkaapisto 400 mm. Korkean kaapin säädön on oltava vähintään 400 mm, jotta mikroaaltouuni tulee riittävän alas. Vasemman puoleisessa kuvassa on testitilaan toteutettu mallikeittiö ja oikean puoleisessa kuvassa on peilikuvana toteutettu pilotointikohteen keittiö.

Isommissa asunnoissa keittiö voidaan toteuttaa L-mallisena, jolloin keittiöön mahtuu tarvittaessa sekä uuni että astianpesukone. Tällöin korkeat kaapit ovat kalusteiden päissä ja ala- ja yläkaapistot ovat keskialueella.

Kuva 17. **Mallipiirustus 1 avoimesta L-keittiöstä**, jossa jääkaappi sijaitsee pöytätason toisessa päässä ja uuni sekä astianpesukone toisessa päässä korkean kaappiin ergonomisesti oikein sijoitettuna. Avoimella sivulla on pöytätaaso ruokailua varten. Tasolla voi olla kahvin- ja/taai vedenkeitin. Mikroaaltouuni sijaitsee tasolla kulmauksessa.

Mallipiirustus 2 suljetusta L-keittiöstä, jossa jääkaappi sijaitsee pöytätason toisessa päässä korkeassa kaapissa ja kahvin- ja vedenkeitin toisessa päässä. Tason alla voi olla laatikosto, astianpesukone tai uuni. Mikroaaltouuni voi sijaita tasolla.

Kylpyhuone

Kylpyhuoneen suunnittelussa on otettava huomioon kehitysvammaisen henkilön tarpeet ja toiveet. Joillekin asukkaille on tärkeää, ettei kylpyhuoneessa ole vammaisuudesta muistuttavia kalusteita tai varusteita, jos niitä ei itse tarvitse. Rakenteissa pitää varautua siihen, että seiniin ja kattoon voidaan tarvittaessa kiinnittää esimerkiksi korkeussäädettäviä kalusteita, tukikaiteita tai siirtolaitteiden kiskoja. Kalusteiden ja varusteiden säätökiskot voidaan asentaa valmiiksi tulevia tarpeita varten.

Monille vaikeasti liikkumisesteisille henkilöille korkeussäädettävät tasoallas, wc-tukikaiteet ja suihkuistuin sekä kiinteät seinäkaiteet ja kahvat tuovat tarvittavaa turvaa ja tukevat itsenäistä selviytymistä. Lisäksi ne helpottavat avustajan työtä avustamistilanteissa.

Koti kaikille -hankkeessa suunniteltiin ja rakennettiin kylpyhuonemalli. Mallin ja siinä käytettyjen tuotteiden kehittämiseen osallistuneet yritykset, tuotteiden jatkokehittelykohteet ja kehitetyt tuotteet on lueteltu liitteessä 1.

Kylpyhuonemallin toteutuksen yhteydessä tehtiin seuraavat suunnitteluohjeet:

Kylpyhuoneen lattia kallistetaan noin 1:100 loivasti yhteen suuntaan huoneen perällä olevaan, koko tilan levyiseen rst-reunakaivoon. Oviaukossa on kynnyškaivo varmistamassa, ettei vesi kulkeudu huonetilaan. Tilassa liikkuminen apuvälineidenkin kanssa on turvallista, kun lattia kallistuu vain yhteen suuntaan. Yhteen suuntaan kallistuvassa lattiassa voidaan käyttää isokokoisia lattialaattoja. Jos peruskorjauskohteissa joudutaan käyttämään pyöreää lattakaivoa, se sijoitetaan suihkuistuimen alle lähelle seinää eikä tasoaltaan alle.

Lattialla seisova wc-istuin asennetaan 130–150 mm:ä irti taustaseinästä. Wc:n huuhtelusäiliöön tuleva vesijohto asennetaan niin, että altaan puolella on aina vapaa tila avustajan jalalle.

Seinäkiinnitteisessä wc-istuimessa säiliö on seinän takana ja säiliön päällä olevaa tasoa voidaan käyttää hyllynä. Aggressiivisesti käyttäytyvien kehitysvammaisten henkilöiden asunnoissa on hyvä käyttää seinään kiinnitettäviä ruostumattomasta teräksestä valmistettuja wc-istuimia.

Wc-tukikaiteena on seinään kiinnitettävä, wc-istuimen etureunan ohi ulottuva ja yhdellä kädellä käytettävä ylös kääntyvä kaide, jonka korkeutta voi säätää. Kahden tukikaiteen varaan voidaan lisätä tarvittaessa rintatuki. Vaikeasti kehitysvammaisille henkilöille Wc-istuimiin kiinnitetyt kaiteet eivät ole riittävän tukevia. Kaiteet on kiinnitettävä seinään.

Altaana on korkeussäädettävä tasoallas, jossa on laskutila tarvikkeille. **Korkeussäätö** voidaan toteuttaa sähköisesti tai mekaanisesti esimerkiksi irrottavalla veivillä. Altaan ääreen pitää päästä pyörätuolilla. Altaan reunassa on **kaide**, jonka kiinnikkeet eivät estä tarttumasta kaiteeseen mistä kohdasta tahansa. **Altaan hana** on yksiotehana ja sen juoksuputki on niin pitkä, että vesi tulee lähelle altaan syvintä kohtaa. **Bidé-suihkuun** pitää yltää wc-istuimella istuen. Altaan viemäriä ei koskaan viedä suoraan lattiakaivoon vaan **allas** viemäroidään mieluiten suoraan seinään tai aivan seinän viereen lattiaan, jolloin siitä on vähiten haittaa pyörätuolin käyttäjälle.

Altaan ja suihkun vesijohdot asennetaan seinän sisään piiloon hygienia- ja turvallisuussyistä. Jos peruskorjauskohteissa joudutaan käyttämään pinta-asennusta, vesijohdot tuodaan suihkuhanaan alakautta. Yläkautta tuotuna niistä voidaan ottaa vahingossa tukea. Turvallisuuden lisäämiseksi tasoaltaan putket suojataan putki-suojilla.

Tukikaiteet, kahvat ja kalusteiden pinnat käsitellään **antibakteria-pinnoitteella**, joka helpottaa niiden puhdistamista.

Suihkutankona on käytettävä suihkupidikkeellistä tankoa, josta voi ottaa tarvittaessa tukea. **Suihkuhanan** valinnassa tulee ottaa huomioon tulevan asukkaan toimintakyky. Esimerkiksi osa vaikeasti vammaisista henkilöistä ei pysty kiertämään hanan sivulla olevaa säädintä. Hanan edessä olevaa yksiotevipua on kaikkien helppo käyttää. Veden lämpötilan tarkistamiseksi on tärkeää, että vesi tulee ensin juoksutuksesta. Painettavalla suihkun vaihtimella vesi saadaan tulemaan suihkusta kämmensyrjällä painamalla, helpommin kuin vedettävällä vaihtimella.

Suihkuistuin on seinään kiinnitettävä, korkeussäädettävä ja seinälle kääntyvä ja siihen on saatavana tarvittaessa käsivet.

Kylpyhuoneessa on hyvä käyttää **värejä ja kontrasteja**, joiden avulla kalusteet ja varusteet erottuvat selkeästi: esimerkiksi kaiteet seinästä, altaan kaide altaasta ja lattiaa vasten tai wc-istuin lattiasta.

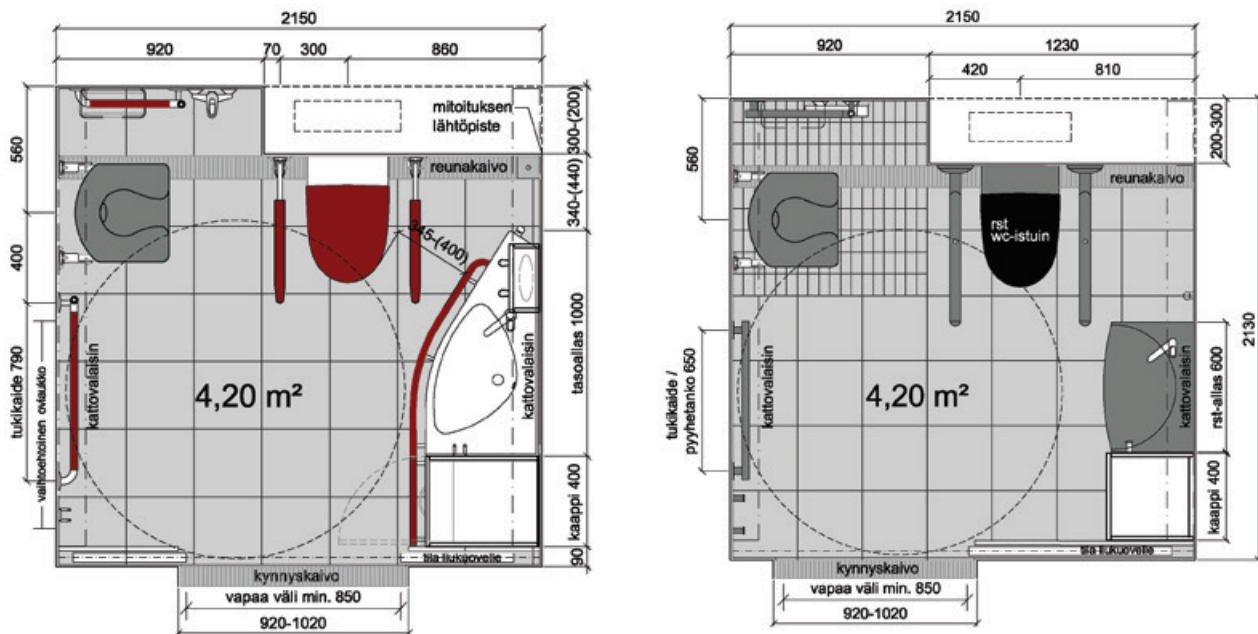
Kylpyhuoneen **valaisimet** ovat akryylilevyjen takana samassa pinnassa alakaton kanssa. Valaisimet voivat muodostaa nauhat kattoon vastakkaisten seinien viereen. Kattoon upotetut valaisimet ovat turvassa rikkoutumiselta. Erillistä peilivalaisinta ei tarvita, kun huone on valaistu riittävän voimakkaasti ja tasaisesti.

Kylpyhuonemalliin on kehitetty seinän sisään menevät joko toiselle tai molemmille puolille aukkoa avautuvat **liukuovet**. Molemmille puolille avautuviin oviin on mahdollista tehdä keskelle tila nosturikiskoa varten.

Koti kaikille -hankkeessa kehitettiin **minimi kylpyhuonetila**, jonka koko on 2130 mm x 2150 mm (4,2 m²). **Seinäkiinnitteinen wc-istuin** mahdollistaa pyörätuolilla liikkumisen hyvin, koska sen vierellä oleva 200–300 mm taaemmaksi jatkuva tila helpottaa pyörätuolista wc-istuimelle siirtymisen. Syvennys toimii osana suihkutilaa.

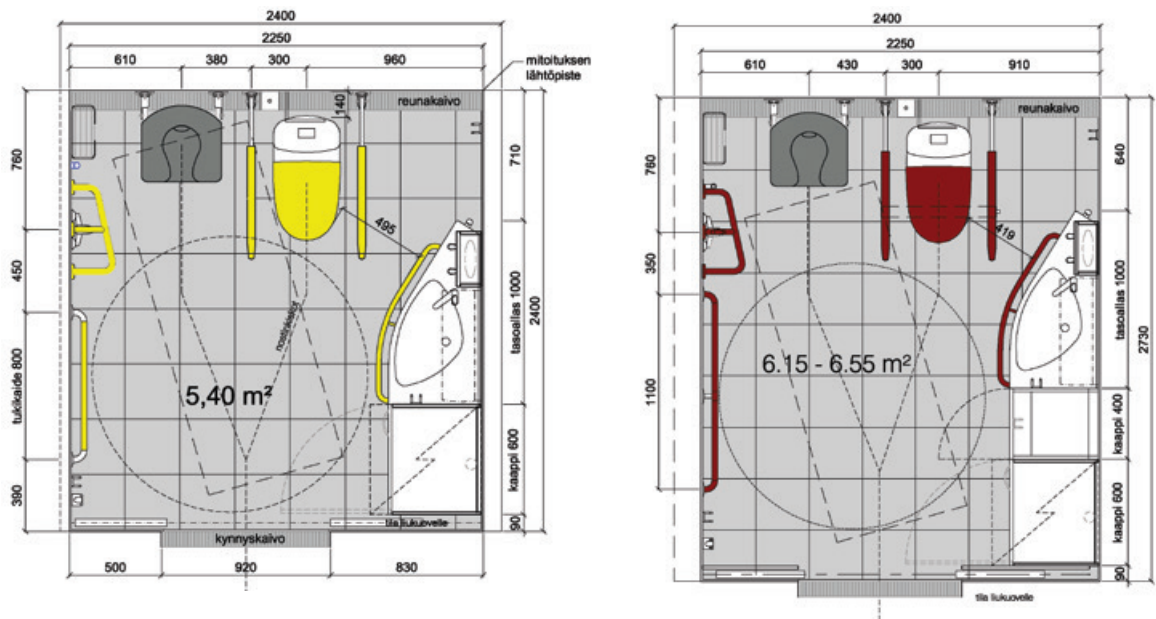

Kuva 18. Koti kaikille -hankkeessa toteutettu vanerinen tilamalli minimi kylpyhuoneesta, jossa on jatkokehitelyjä tai uusia tuotteita käyttäjien testattavaksi.

Kuva 19. Koti kaikille -hankkeessa toteutettu minimikylpyhuone, jossa wc-istuin on kiinnitetty seinään ja sen vierellä tila jatkuu taaemmaksi 200–300 mm. Vasemmalla olevassa piirroksessa on tasoallas, wc-tukikaiteet ja suihkuistuin, jotka voivat olla kiinteitä tai korkeussäädettäviä sekä kaappi ja kiinteät seinäkaiteet ja kahvat. Oikealla on mitoiltua sama kylpyhuone, jossa on vaihtoehtoisesti ruostumattomasta teräksestä valmistetut seinään kiinnitettävä wc-istuin ja käsienspesuallas. Suihukaide ja seinällä pyyheteelineenä toimiva vaakakaide ovat kromattuja. Molemmista tiloissa on seinään sisään menevät liukuovet.

Kylpyhuoneen koko riippuu asukkaan tarpeista ja toimintakyvystä. Laajaliikkeisen ja paljon apua tarvitsevan asukkaan kylpyhuoneen tulee olla edellä esitettyä minimimitilaa isompi. Tilan mitoituksessa on otettava huomioon suihkulaverin ja kahden avustajan vaatima tila. Kuvassa 20 on esitetty kaksi tilaa (5,4 m² ja 6,15–6,55 m²), joihin mahtuu suihkulaveri ja pyykinpesukonekaappi. Näistä suurempaan tilaan mahtuu lisäksi korkea kaappi, jossa on pistorasiat. Suunnittelussa on otettava huomioon **katonostimen** reitit ja sen käytön vaatima tila. Joissakin asunnoissa tarvitaan isompi kylpyhuonetila (8–10 m²). Asuntoryhmän asuntojen kylpyhuoneissa on oltava **tilavaraukset** pyykinpesukoneille.

Kuva 20. Kaksi kylpyhuonemallia, joihin mahtuu suihkulaveri. Vasemman puoleinen soveltuu laverilla peseytymisessä avustamistilanteeseen, jossa on yksi avustaja ja oikean puoleinen avustamistilanteeseen, jossa on kaksi avustajaa. Tiloihin on esitetty katonostimen kulkureitit. Kaksiosainen liukuovi avautuu keskeltä seinälle tai seinän sisään.

Kylpyhuoneen oven on suositeltavaa olla **liukuovi**. Seinän sisään menevä liukuovi ei putoa helposti kiskoilta, vaikka sitä käytettäisiinkin väärin. Liukuovi voi olla yksi- tai kaksiosainen. Kaksiosainen ovi avautuu kokonaan yhtä ovea työntämällä. Liukuovissa tulee huomioida katonostimen käytön ja kiskon vaatima tila. Oviaukko ulottuu alakattoon asti, jolloin kiskoa varten tarvittava kolo on oven ylänurkassa eikä seinärakenteita tarvitse lovetta. Liukuovi tai -ovent ovat kylpyhuoneen puolella, jolloin huoneeseen tai eteiseen jää seinätilaa kalustamiseen.

Kuva 21. Koti kaikille -hankkeessa kehitetyt tukevat ja hiljaisesti toimivat seinän sisään menevät liukuovet, joissa on RST-alaohjaimet. Vasemman puoleisessa kuvassa on I-osainen malliovi. Oikean puoleisessa kuvassa on keskeltä aukeava, 2-osainen malliovi. Ovet voidaan asentaa myös jälkiasennuksella seinärakenteen päälle.

6 Ryhmäkodin yhteistilat

6.1

Sisäänkäynnit ja tuulikaapit

Ryhmäkodin ja asuntoryhmän asuntojen kaikki sisäänkäyntialueet pyritään rakentamaan ilman portaita ja luiskia. Tasoerot hoidetaan maastoa muokkaamalla, jotta sisäänkäynneistä tulee esteettömiä. Sisäänkäynnin tulee olla helposti havaittavissa, katettu ja hyvin valaistu. Ulko-oven edustalle tehdään vähintään 1800 mm x 1800 mm suuruinen tasanne kääntöovien aukeamistilan lisäksi ja sen kallistus ulospäin on enintään 2 % (1:50).

Sisääntuloalue tulee olla helposti huollettavissa. Kulkureiteille ei saa kerääntyä vettä eikä pintoja pitkin saa valua vettä, joka jäätyy talvella. Katolta talvella putoava lumi ei saa aiheuttaa vaaraa. Lumen kasaantuminen ovelle estetään riittävän suurella katoksella ja tiheällä sisääntulotasanteen tasoon upotetulla liukuesteritilä- ja kaivoratkaisulla.

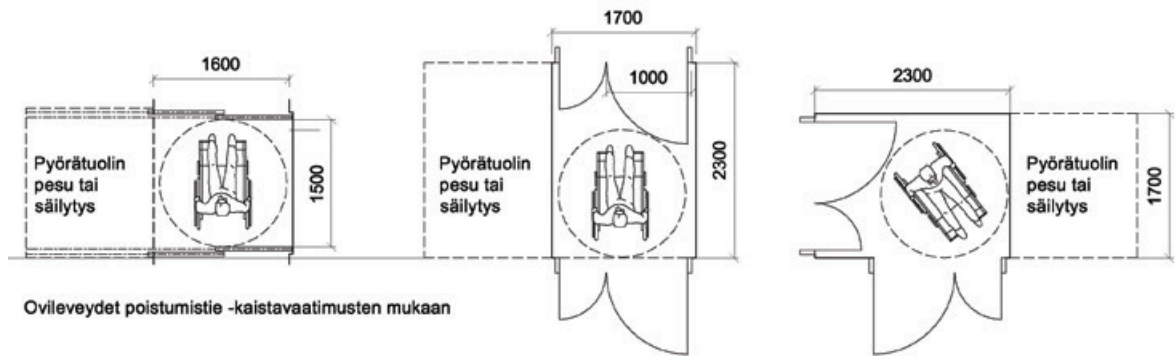
Ovisummeri, -puhelin ja oven avauspainike upotetaan seinään oven viereen avautumispuolelle tai avautumispuolella olevaan sivuseinään niin, että niitä on helppo käyttää pyörätuolista. Laitteissa on äänimerkin lisäksi valomerkki heikkokuuloisia varten. Pääovien suunnittelussa on huomioitava erilaiset oviin tulevat tekniset järjestelmät kuten lukitus, kulunvalvonta ja muut järjestelmät (ks. luku 11 Tekniikka).

Pääsisäänkäynti voidaan tehdä täysin esteettömäksi ns. 0-kynnyksellä. Määräysten sallima 20 mm:n kynnyks on joillekin käyttäjille este. Rakennuksiin ei tehdä erillisiä sisäänkäyntejä liikkumisesteisille henkilöille, vaan kaikki kulkevat samasta ovesta.

Kuva 22. Koti kaikille -hankkeessa kehitetyt kynnyksettömät sisäänkäyntioviratkaisut jalkasäleikköineen.

Tuulikaapin koko on vähintään 1500 mm x 1500 mm kääntöovien aukeamistilan lisäksi. Vapaa ulko-ovien kulkuaukko on vähintään 900 mm. Tämä mahdollistaa 35 mm:n sormisuojan käytön.

Kuva 23. Erilaisia tuulikaappiratkaisuja, joissa on pyörätuolin säilytys- tai pesupaikka.

Ryhmäkodin eteinen antaa ensivaikutelman kodista asukkaille ja vierailijoille. Eteisessä on oltava tilaa pukeutumisessa avustamiseen sekä paikka apuvälineille sen välittömässä läheisyydessä. Asukkaat säilyttävät ulkovaatteet ja jalkineet pääsääntöisesti omassa asunnossaan, mutta niille on hyvä olla säilytystilaa ryhmäkodin sisääntulon yhteydessä. Sisääntuloalueen läheisyydessä on hyvä olla henkilökunnan esteetön wc, jota vierailijat voivat tarvittaessa käyttää.

6.2

Käytävät ja osastoivat ovet palo-osastojen välillä

Ryhmäkotiasukkaiden yhteisessä käytössä olevien tilojen tulee olla esteettömiä ja helposti saavutettavia. Käytävätilojen määrä arvioidaan tapauskohtaisesti. Käytäviä tulisi välttää, mutta joissain tapauksissa käytävä tukee asukkaan yksityisyyttä asuntoon mentäessä. Jotkut kehitysvammaiset henkilöt välttelevät toisten henkilöiden kohtaamista. Käytävien tulee olla riittävän leveitä, koska ryhmäkodissa asuvat tarvitsevat päivittäistä avustamista toimissaan ja liikkumisessaan. Lisäksi sängyssä olevan asukkaan ulkoilu yhteisellä isolla parvekkeella, terassilla tai piha-alueella pitää olla mahdollista. Käytävien seinärakenteisiin on pystyttävä kiinnittämään kaiteet molemmin puolin.

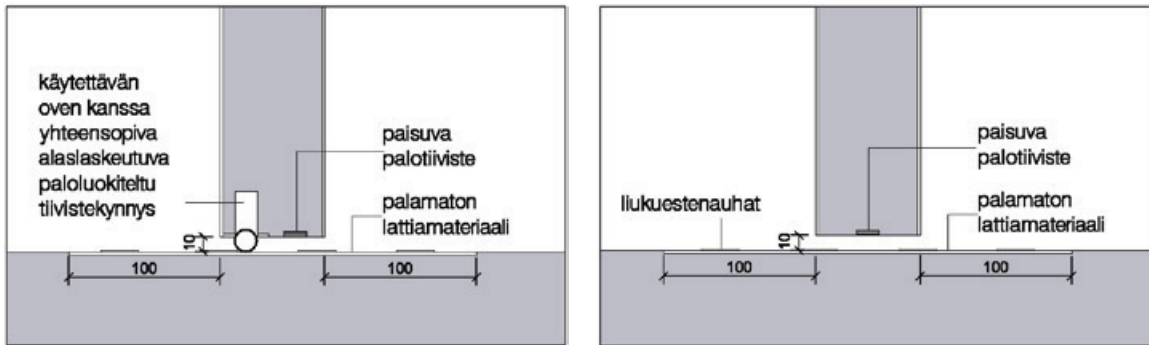
Asunnon oven tai ovisyvennyksen kohdalla käytävän on oltava vähintään 2050 mm leveä, kun asunnon ovi on 14–15 M:n levikkeellinen ovi ja vapaa kulkuaukko on 1250 mm. Näin varmistetaan, että sänkykuljetus onnistuu. Muu käytäväleveys on yleensä 1800 mm, jolloin kahden pyörätuolin kohtaaminen on mahdollista. Kahden avustajan kanssa liikkumiseen tarvitaan vähintään 1500 mm leveä käytävä.

Kulkureiteillä ei saa olla törmäyksiä aiheuttavia pilareita tai muita esteitä. Pilarit sijoitetaan sivuun ja erotetaan selkeästi värillä, niin että ne on helppo havaita. Tekniset järjestelmät upotetaan kattoon, seinärakenteisiin tai kalusteisiin, myös pikapalopostit, niin ettei niistä aiheudu vaaratilanteita. Käytävien jalkalistat tulee erottua riittävästi seinä- ja lattiapinnoista, jolloin tilan hahmottaminen helpottuu. Seinän alaosassa käytetään kolhiintumisen kestävä materiaalia.

Yleisvalaistus on suositeltavaa toteuttaa pääosin epäsuoralla valaistuksella. Yleisvalaistusta täydennetään tarvittavalla kohdevalaistuksella. Suoraan käytävän päässä olevia ikkunoita vältetään voimakkaan vastavalon takia. Sivuvälo tai useammasta suunnasta tuleva valo on aina parempi ratkaisu.

Kun ryhmäkoti ja/tai asuntoryhmä liittyvät suurempaan kokonaisuuteen, voi tulla kyseeseen tilojen erottaminen eri palo-osastoiksi, jolloin ovien on oltava palomääräysten mukaan osastoivia ovia. Osastoivat ovet voidaan tehdä ulkonäöltään kodikkaina puukehyksisinä lasipalo-ovina. Lähtökohtana on, että käytetään tyyppihyväksytyjä

tuotteita, mutta esimerkiksi paloluokittelemattomat uudet ovityypit voidaan hyväksyttää kohdekohtaisilla palolausunnoilla. Osastoiva ovi voidaan toteuttaa ilman kynnystä, jos lattia on oven molemmilla puolilla palamatonta materiaalia. Lattiaan voidaan kiinnittää 100 mm oven molemmin puolin ulottuva RST-lista tai muuta palamatonta materiaalia. Liukastumisen estämiseksi RST-listan päälle kiinnitetään tarranauhhat. Oven alareunaan asennetaan paisuva palotiiviste sekä uloskäytävien oviin lisäksi alas laskeutuva tiivistekynnys.

Kuva 24. Vasemmalla on uloskäytävään johtavan kerrostaso-osastointioven kynnyksratkaisu, esim. porrashuoneen ovi. Oikealla on osastoiva ovi, esim. ryhmäkotien välinen ovi.

6.3

Hissit, portaat, luiskat

Kun ryhmäkoti sijaitsee kerrostalossa, on talossa oltava pyörätuolikäyttöön soveltuva hissi. Uusissa rakennuksissa hissi rakennetaan esteettömyysvaatimusten mukaisesti. Pyörätuolikäyttöön soveltuvan hissikorin vähimmäismitat ovat 1350x1400 mm ja vapaa oviaukkoleveys 900 mm. Hissin kerrospainikkeiden on hyvä olla päällekkäin alin kerros alimpana ja ylin enintään 1400 mm korkeudella. Painikkeet voivat olla myös vaakatasossa. Painikkeissa on kohokirjaimet ja hälytysnappulat erottuvat muista painikkeista. Hissi valaistetaan katossa olevalla valaistuksella, jotta vältytään häikäisyltä. Painiketaulun sivuilla ei saa olla häikäisevää vastavalaistusta. Vähintään yhdessä hississä pitää olla mahdollisuus kuljettaa paaria tai sänkyä. Tällä hissillä täytyy päästä kaikkiin kerroksiin, joissa on asukkaille tarkoitettuja tiloja. Hissin oviaukon leveys pitää olla vähintään 1100 mm.

Samassa kerroksessa olevat tilat pyritään toteuttamaan ilman tasoeroja. Jos tasoeroja on, tulee sekä portaissa että luiskissa olla aina kaiteet ja käsijohteet molemminpuolisesti. Muutaman askeleen tasoeroja tulee välttää, koska ne näkyvät huonosti ja saattavat aiheuttaa kaatumis- tai putoamisvaaran. Porrasaskelman etureuna merkitään askelman väristä poikkeavasti.

Kaltevia lattiaita tulee välttää. Ne ovat pyörätuolilla kulkevalle erityisen hankalia. Luiska on aina huono vaihtoehto, mutta jos sellainen joudutaan tekemään, se pitää erottaa erivärisellä materiaalilla muusta lattiasta niin, että sen huomaa hyvin. Luiska rajataan 50 mm:n korkealla reunuksella, mikäli se ei rajoitu seinään. Luiskan kaltevuus sisätiloissa saa olla enintään 8 % (1:12,5).

Portaat ja luiskat varustetaan molemmin puolin 900 mm:n korkeudella olevalla käsijohteella ja erotetaan taustastaan kontrastilla. Käsijohde jatkuu yhtenäisenä välitasanteen kohdalla. Se ulottuu alkamis- ja päättymiskohdissa askelmien ja luiskan ohi vähintään 300 mm tai kääntyy sivulle vähintään 150 mm.

Vaatehuoltotila

Ryhmäkodin vaatehuoltotilaa käyttää pääasiassa henkilökunta, mutta myös asukkaat henkilökunnan avustamana. Tilassa pestään ja jälkikäsitellään asukkaiden käyttövaatteet. Vaatehuoltotilassa erotetaan puhtas ja likainen puoli.

Vaatehuoltotilassa on pienlaitoskäyttöön soveltuvat pyykinpesukone ja kuivausrumpu, jotka voidaan sijoittaa torniin tai vierekkäin lattialle. Kuivauskaappi tarvitaan sellaista pyykkiä varten, jota ei voi kuivattaa rummussa. Vuodevaatteiden pesuun tarvitaan erilliset, isommat koneet. Lisäksi tarvitaan isoviemärinen esipesuallas ja käsisuihku likaisen ja paljon eritteitä sisältävän pyykin esipesua varten. Asukkaiden pyykin lajittelua varten tarvitaan tilaa. Jokaisella asukkaalla on oma hyllytila ja pyykkikori.

Joissakin tapauksissa asukkaille voidaan järjestää oma erillinen pyykinpesutila, jossa on kodinomaiset pesukoneet ja pöytäkalusteet, hyllyt, koukut sekä RST-pyykinpesuallas. Vaatehuoltoon osallistuminen voi jossakin tapauksessa tukea asukkaan toimintakyvyn ylläpitämistä. Koti kaikille – hankkeessa on kehitetty erilaisia tasoaltaita ja pyykinpesupöytiä, joissa on korokeosa hanalle ja käsisuihkulle esipesua varten. Ne on varustettu suuremmalla viemärillä, joka ei tukkiudu helposti.

Ryhmäkodin siivoustila voidaan sijoittaa pyykinpesutilan yhteyteen likaiselle puolelle tai se voi olla erillinen lukittava tila, jossa on lattiakaivo, siivousallas ja kuivauspatteri. Tilassa on siivousaine- ja tarvikkaappi, hyllyjä, koukkuja, pidikkeitä sekä tila siivousvaunulle.

Saunatilat

Puku-, pesu- ja löylytilat suunnitellaan ryhmäkotiasukkaiden yhteiseen käyttöön. Saunatilojen yhteydessä on wc-tila. Pukuhuoneeseen varataan tilaa pukeutumiselle, pukeutumisessa avustamiselle sekä esimerkiksi hiusten laittamiselle. Saunatiloihin voi liittyä ulkoviivoittelutila ja takkahuone.

Saunan mitoituksessa otetaan huomioon, että suihkulaverin on mahdollista saada. Lisäksi sanomisessa avustaminen, yhden tai kahden avustajan tarvitsema tila, on otettava huomioon. Kiukaan suojakaiteen lisäksi lauteille nousemiseen tarvitaan kaide ja mahdollisesti pystytanko. Suihkupyörätuolista pääsee siirtymään lauteelle joka on noin 500 mm:n korkeudella. Nostimen käyttö helpottaa lauteelle nousemista. Kiertoilmasaunassa löyly leviää tasaisesti alas asti, jolloin yksi laudetaso on riittävä. Jatkovasti valmiustilassa oleva kiuas mahdollistaa joustavat saunomisajat. Tavoitteena on, että saunominen koetaan myönteisenä tapahtumana. Tilojen koossa otetaan huomioon laajaliikkeiset asukkaat.

Saunaosaston ovista on pystyttävä kulkemaan suihkupyörätuolilla ja tarvittaessa niistä on mahdollista saada suihkulaveri. Saunan oven tulee turvallisuussyistä avautua aina ulospäin eikä se saa olla kokonaan lasia. Ovi on turvallisuuden vuoksi puukehyksellinen väljiaollinen lasiovi, joka on helppo hahmottaa.

Saunaosaston seinä- ja kattopintojen sekä kalusteiden suunnittelussa otetaan huomioon se, että saunominen ja peseytyminen voivat olla terapeutista toimintaa. Kattopinnassa voi olla esimerkiksi valaisimia, jos katonosturille ei tarvita kiskotusta ja nostaminen voidaan tehdä siirrettävällä nostolaitteella. Valaistus ei saa aiheuttaa häikäistymistä pesulaverilla oleville henkilöille. Siirrettävän nostolaitteen tilantarve on huomioitava mitoituksessa.

Kuva 25. Esimerkki terapeuttisesta pesutilasta ja saunasta.

6.6

Ryhmäkodin keittiö ja asukkaiden tupakeittiö

Ryhmäkodin keittiö on osin henkilökunnan käytössä oleva keittiö, jossa asukkaat voivat seurata henkilökunnan työskentelyä tai avustaa kykyjensä mukaan. Tila tulee olla suljettavissa tarpeen mukaan. Osa pöytätilasta suunnitellaan niin, että pyörätuolilla pääsee pöydän ääreen. Keittiö vastaa kalustukseltaan tavallista kotikeittiötä. Osa kalusteista on lukittavia ja laitteet kytketään erillisen lukitun virtakytkimen taakse niin, että asukkaat eivät voi käyttää niitä yksin. Suunnittelussa on otettava huomioon työergonomian ja terveystieteiden vaatimukset. Keittiössä tai sen välittömässä läheisyydessä on oltava terveystieteiden vaatimuksesta käsienpesua varten erillinen allas. Keittiön yhteyteen suunnitellaan siivouskomero, mikäli erillistä siivoustilaa ei ole lähellä. Elintarvikkeiden kuljetuslaatikoille on varattava riittävästi säilytystilaa.

Astianpesukoneen on syytä olla kodinomainen laitostason kone ja se sijoitetaan noin 400 mm lattiasta, jotta pyörätuolissa istuja pystyy käyttämään konetta. Lieden ja altaiden väliin on hyvä sijoittaa laatikosto, jossa ylimpänä on leikkuulautataso. Se toimii aputasona pyörätuolissa istujalle. Uuni on turvallisinta sijoittaa pöytäason alapuolelle ja siinä on hyvä olla uunivaunu, jolla kuuma astia saadaan vedettyä uunin ulkopuolelle turvallisesti ja mahdolliset valuvat kuumat nesteet putoavat uunin luukulle. Ylhäälle kaappiin sijoitettu uuni saattaa olla käytössä vaarallinen. Siihen on vaikea ylettyä pyörätuolista, jos kalusteissa ei ole korkeussäätöä. Uunin luukun aukeaminen sivulle voi aiheuttaa vaaratilanteita, jos kalusteissa ei ole huomioitu aputasoa uunin alapuolella.

Kalusteiden välitilan valaisin sijoitetaan yläkaapin etureunaan valolistan taakse, jotta se ei häikäise lähellä ruokailutilassa istuvia. Lieden käyttöön liittyvät turvallisuusriskit minimoidaan liesiturvallisuustekniikalla.

Kuva 26. Ryhmäkodin keittiö, jossa astianpesukone on sijoitettu ergonomisesti oikein kalusteeseen 400 mm lattiasta ja uuni on turvallisesti alhaalla. Valolistan taakse sijoitettu työtasovalaisin antaa tasaisen taustavalon työskentelyalueelle.

Pienessä ryhmäkodissa voi olla asukkaiden yhteinen erillinen tupakeittiö, varsinkin jos asunnossa ei ole keittiötä tai pienoiskeittiössä ei ole kaikkia laitteita. Tupakeittiössä on kotikonetasoinen uuni ja astianpesukone. Mitoitus-, kestävyys-, ergonomia- ja valaistusasiat tulee huomioida samalla tavalla kuin edellä ryhmäkodin keittiön kohdalla on esitetty. Jokaiselle asukkaalle on omat hyllytilat kaapeissa ja jääkaapissa. Asukkaat valmistavat ruokaa vain itselleen ja huolehtivat tilan siivouksesta ruoanlaiton ja ruokailun jälkeen. Keittiö voi toimia harjoituskeittiönä, jossa asukasta ohjataan keittiötaidoissa.

6.7

Ruokailutila

Ruokailutila on asukasryhmästä riippuen keittiön välittömässä läheisyydessä. Se on joko oleskelutilasta erillään oleva tila tai se voidaan ruokailutilanteessa rajata pois keittiöstä ja/tai oleskelutilasta varsinkin silloin, jos asukkailla on syömiseen ja ruoanlaittoon liittyviä rajoitteita.

Pöytämitoitus vaikuttaa oleellisesti ruokailutilojen mitoitukseen. Pyörätuolia tai muita apuvälineitä käyttäviä henkilöitä varten tarvitaan tavallista enemmän tilaa pöydän ääressä istumiseen ja tilassa liikkumiseen. Ruokapöydän mitoituksessa varataan 800 mm pyörätuolissa istuvaa henkilöä kohden. Pöydän jalat on hyvä olla aivan kulmissa. Jotta kaksi pyörätuolia käyttävää asukasta voi istua vastakkain, pitää pöydän syvyys olla 1000 mm. Monia ryhmäkodin asukkaista avustetaan ruokailutilanteessa. Pöytien ryhmittelyä voidaan tarpeen mukaan vaihdella. Oleellista on, että ryhmäkodin kaikki asukkaat mahtuvat apuvälineineen samaan aikaan ruokailutilaan.

Kuva 27. Kaaviossa on esimerkki kahden ja neljän henkilön ruokailun vähimmäistilamitoituksesta.

6.8

Oleskelualueet

Ryhmäkotimuotoisessa asumisessa asukkaat voivat tehdä ja harrastaa yhteisessä oleskelutilassa sellaisia asioita, joita eivät pysty tekemään omassa asunnossaan. Lisäksi tila on yhteisen toiminnan tila, jossa kalusteet ovat mukavia leppoisaan oleskeluun. Tilassa voidaan esimerkiksi kuunnella musiikkia, pelata tai vaikka tanssia. Leipominen voi olla yhteistä toimintaa varsinkin juhlien alla, jos keittiö on lähellä. Leipomiseen tarvitaan yleensä terveystieteiden hyväksyntä. Tilasta on hyvä olla yhteys parvekkeelle tai terassille. Ääniteknisesti oleskelutila tulee suunnitella mahdollisimman kaiuttomaksi. Valaistus suunnitellaan niin, että sitä voidaan vaihdella toiminnan mukaan. Yleisvalaistuksena suositetaan epäsuoraa valaistusta, jotta valaistus ei häikäise vaaka-asennossa oleskelevia asukkaita. Pintamateriaalien ja tekstiilien valinnassa huomioidaan kontrastien ja värien vaikutus tilan tunnelmaan ja selkeyteen. Mitoituksessa otetaan huomioon laajaliikkeisten asukkaiden suuri tilantarve kaikessa toiminnassa.

Asukkaiden on hyvä saada osallistua kalusteiden, värien ja tekstiilien valintaan. Tarvitaan erilaisia ja erikorkuisia kalusteita. Kalustevalinnoissa huomioidaan vaikeasti liikkumisesteisten henkilöiden tarpeet sekä kaikkien asukkaiden yksityisyyden ja läheisyyden tarve. Esimerkiksi sohva on hyvä läheisyyden totuttelun kannalta. Oleskelualueella voi olla pieni rauhallinen nurkkaus, joka voidaan toteuttaa irtokalusteilla kuten esimerkiksi akustoivalla ja suljettavalla sohvapöydällä tai yksittäisillä istuimilla, joiden sisään voi turvallisesti kietoutua. Haasteellisesti käyttäytyvien asukkaiden osalta tulee ottaa huomioon asukkaan oma ja muiden turvallisuus. Kaikki särkyvät esineet ja laitteet sijoitetaan turvalasin taakse.

Kuva 28 Esimerkki tuolista, jonka sisään voi kietoutua turvaan.

Kuva 29. Ruokailu-oleskelutila avonaisen keittiön yhteydessä. Oleskelutilassa on sohvaryhmä ja sen vieressä yksi korkeussäädettävä pöytä erilaisten apuvälineiden kanssa toimimiseen. Viereisessä kuvassa säkkituolit täydentävät muuta kalustusta ja televisio on turvallisesti sijoitettu lukittavan kaapin sisään.

6.9

Varastot

Ryhmäkodissa tarvitaan säilytystilaa esimerkiksi varapyörätuolille, pesulaverille, varapatjalle ja -vuodevaatteille, pöytäliinoille ja kausikoristeille, wc-papereille, roskapusseille sekä muille päivittäistarvikkeille. Tilaa tarvitaan harrastuksiin liittyville tarvikkeille, kuntoiluvälineille ja kasvienhoitovälineille. Suunnittelussa on otettava huomioon, että riittävä määrä varastotilaa on käytettävissä, jotta poistumisreitit pysyvät avoimina kaikissa arjen toimintatilanteissa.

7 Erityistilat

7.1

Hiljainen tila

Hiljaisten tilojen tarve tulee harkita tapauskohtaisesti. Niitä toteutetaan kohteissa, joissa on arvioitu että rauhallisista ja hyvinvointia tukevista tiloista on asukkaille merkittävää hyötyä. Tilassa ei saa olla kovia pintoja, kalusteita tai varusteita, joista tilan käyttäjä saa kolhua tai muuten vahingoittaa itseään. Käyttämällä pehmeitä materiaaleja seinäpinnoissa, saadaan tilasta turvallinen. Tekstiilien ja pehmusteiden tulee olla paloturvallisia.

Tilan tulee olla mahdollisimman neutraali, koska sen käyttäjät saattavat reagoida erilaisiin ärsykkeisiin ennalta-arvaamattomasti. Hiljainen huone voi joissakin tapauksissa olla lähes tyhjä, vaalea ja vaimeasti valaistu tila, jossa pehmeällä alustalla maaten voi rentoutua ja selkeyttää ajatuksiaan. Sinne voidaan tuoda pehmeitä ja mukavia istuinkalusteita. Tilan tulee olla hyvin ääneneristetty ja akustiikaltaan hyvä rauhoittavan musiikin tai erilaisten, esimerkiksi luonnonäänien, kuuntelua varten. Aivotoimintaa ja hyvinvointia tukevaa musiikkia voidaan kuunnella kaiuttimilla tai kuulokkeilla.

Tekniikkaa tarvitaan erilaisten valaistusten ja äänimaailmoiden luomiseksi. Tilassa tulee olla raikas ilma ja hyvä tuuletusmahdollisuus. Tila tehdään monikäyttöiseksi ja se voi toimia esimerkiksi osana moniaistitiloja.

7.2

Moniaistitila

Moniaistitila on tarkoitettu rentoutumisen lisäksi aktivointiin ja rauhoittumiseen aisteja harjoittamalla. Erilaiset aistiympäristöt auttavat vaikeasti kehitysvammaisia hahmottamaan asioita ja itseään sekä keskittymään tai osallistumaan tekemiseen itse. Ne voivat tukea oppimista ja itsetuntemusta. Koti kaikille -hankkeessa kerättiin tietoa moniaistitilan ominaisuuksista pilotointia varten. Lukuun 10 on koottu aistikokemuksiin liittyviä suunnitteluasioita.

Kuva 30. Rauhallisia, värikkäitä nurkkauksia rentoutumiseen lattialla tai sängyllä maaten. Iso peili auttaa itsensä hahmottamisessa.

Moniaistitila voidaan tehdä ryhmäkotien tai asuntoryhmän yhteyteen osana päivätoimintatiloja. Tilassa voidaan pitää esimerkiksi musiikkituokioita, sormivärimaalausta ja erilaisia toiminnan ylläpitoharjoituksia. Osa toiminnoista voidaan toteuttaa yhteisessä oleskelutilassa, ellei ole mahdollista tehdä erillistä tilaa. Erittäin vaikeavammaisten henkilöiden kohdalla on suotavaa että päivätoimintatilat moniaistitiloineen sijaitsevat kodin yhteydessä, koska heille voi tuottaa väsymystä ja tuskaa siirtyä toiseen paikkaan.

Moniaistitilasta voidaan erottaa osa kuntotilaksi, jossa voi olla peili, puolapuut, polku- tai soutulaite sekä tilaa keppi- ja pallojumballe. Tila voi toimia fysio-, lymfatai musiikkiterapiatilana. Verho- ja katosratkaisuin tila jaetaan pieniin osiin, joissa on mahdollisuus kokea erilaisia aistituntemuksia ja elämyksiä. Esimerkiksi värihuoneet toimivat tietyn värin aistimiseen.

Kuva 31. Erilaisilla verho- ja kattoratkaisuilla rajattuja moniaistitiloja

Moniaistitilan on oltava muunneltava ja toimiva eri tilanteissa. Suunnittelussa huomioitavaa:

- Seinille ja kattoon ripustetaan verhotankoja. Lisäksi kattoon ripustetaan telineitä, tankoja, kiskoja, koukkuja, naruja tai verkkoja.
- Tilan tulee olla akustisilta ominaisuuksiltaan käyttötarkoitusta vastaava.
- Rakenteiden sisäisten putkitusten toteutuksessa varaudutaan suunniteltujen ja myöhemmin käyttöön otettavan tekniikan tarpeisiin. Tilassa pitää olla riittävästi atk- ja sähköpistorasioita. Kaiuttimet ja antenniverkosto asennetaan valmiiksi ja esimerkiksi interaktiivisille laitteille tehdään varaus. Suunnittelussa varaudutaan erilaisten värivalojen käyttöön.
- Tilaan voidaan tuoda erilaisia kalusteita kuten esimerkiksi fysioakustinen tuoli, vesisänky, keinu sekä sisäkkäin meneviä, taittuvajalkaisia ja seinälle kääntyviä kalusteita.
- Tilassa voi olla kiipeilyseinä, ali-, yli- tai läpikulkureittejä sekä kuivasuihku, joka voidaan toteuttaa kangassuikaleilla.
- Kasvit tuovat tilaan luontokokemuksia.
- Moniaistitilan läheisyydessä tulee olla kaluste- ja materiaalivarasto.
- Tilassa tai sen välittömässä läheisyydessä tarvitaan käsienpesuallas ja toinen isompi allas veden ottamiseen esimerkiksi sangolla.

Erytistilojen, kuten hiljaisten - ja moniaistitilojen, suunnittelussa tulee kiinnittää huomiota tekstiilien ja pintamateriaalien paloturvallisuuteen, mahdollisen automaattisen sammutuslaitteiston toimintaedellytyksiin tilassa olevista rakennelmistä ja katoksista huolimatta sekä palohälytyksen havaitsemiseen.

Kuva 32. Esimerkkejä moniaistitiloista, joissa on erilaisia virikkeitä.

8 Henkilökunnan tilat

Toiminnan laatu ja henkilökunnan määrä vaikuttavat henkilökunnan tilojen tarpeeseen ja sijaintiin. Ryhmäkodissa on yleensä ympärivuorokautinen henkilökunta. Ryhmäkodin yhteydessä olevat henkilökunnan tilat voivat toimia kotipalvelutoiminnan tukipisteenä tavallisessa asuntokannassa asuvien kehitysvammaisten henkilöiden palveluiden tuottamista varten.

Henkilökunnan tiloja ovat työnurkkaus tietokonetyöskentelyyn ja taukotila sekä sosiaalityilat. Sen lisäksi tilassa on wc- ja vaatteidenvaihtotila, lukolliset kaapit sekä pesuallas ja suihku. Jos kohteessa on valmistuskeittiö, tulee keittiöhenkilökunnalla olla oma wc, joka ei avaudu suoraan elintarvikkeiden käsittelytiloihin.

Mikäli ryhmäkoti on itsenäinen yksikkö, tarvitaan työtilan yhteyteen henkilökunnan taukotila. Ryhmäkodeilla voi olla yhteinen toimistotila sekä neuvottelutila, joka voi olla asukkaiden käytössä. Ryhmäkotien yhteisessä toimistotilassa voi olla valvontalaitteet ja siellä säilytetään esimerkiksi asukaspaperit, hoito- ja palvelusuunnitelmat, lääkinnälliset ja toimenpideohjeet, työvuorolistat ja työntekijöiden henkilökohtaiset tavarat. Raportointi voidaan tehdä ryhmäkodin yhteistiloissa tietosuojavaatimukset huomioiden.

Lääkkeenjako-tilan tarve määritellään tarveselvitysvaiheessa. Lääkkeenjako-tilaan useita toimintatapoja ja käytäntöjä; esimerkiksi apteekissa valmiiksi pakatut annospussit ovat yleistyneet. Lääkkeenjako-tilan on oltava rauhallinen tila, jossa on lukittavat lääkekaapit, lääkejääkaappi sekä hyllykaappeja tai laatikostoja muille hoitotarvikkeille. Lukittavan lääkekaapin sisällä on erillinen lukittava narkoottisten aineiden säilytyslokerokero.

Koti kaikille -hankkeessa jatkokehitettiin henkilökunnan työpisteeksi siirrettävä ja lukittava toimistokaluste. Sitä voidaan käyttää ryhmäkodeissa oleskelutilojen yhteydessä ja kohteissa joissa ryhmäkodit sijaitsevat monessa kerroksessa eikä erillistä toimistotilaa ole. Toimistokalusteessa on sivulle liukuvat, lukittavat ovet, valaistus, atk-johdotus ja sähköpistorasiat, sekä erillinen liikuteltava laatikosto.

Kuva 33. Koti kaikille -hankkeessa jatkokehitetty siirrettävä toimistokaluste 1200 mm x 750 mm, jonka voi sulkea ovilla. Työskentelytilanteessa laatikoston voi ottaa viereen aputasoksi.

9 Ulkotilat

9.1

Kulkuväylät

Asuntoryhmien ja ryhmäkotien piha-alueiden kulkuväylien tulee olla esteettömät ja turvalliset. Maastoa muokkaamalla pyritään minimoimaan tasoerot. Sisääntuloalueen tulee olla tasainen. Välttämättömissä tasoeroissa on sekä helposti kuljettavat portaat että luiskat. Niiden mitoituksessa noudatetaan rakennusmääräyksiä. Piha-alueille johtavan kulkuväylän ja pihan sivuttaiskaltevuus saa olla enintään 2 % (1:50) ja pituuskaltevuus enintään 5 % (1:20). Piha-alueelle kulku ei saa olla pelkästään py-säköintialueen kautta.

Kaltevilla kulkuväylillä käytetään sadevesikaivona poikittaista, koko väylän le-
vyistä tai väylän sivussa olevaa pituussuuntaista ritiläkaivoa, jotta kulkuväylästä
tulee tasainen ja vältetään lätäköiden muodostuminen sekä liukastumisvaara talvella.
Valaisinpylväät, roska-astiat ja opastaulut sijoitetaan aina kulkureitin sivuun. Kuku-
väylien ja sisäänkäyntien talvikunnossapito ja liukastumisen estäminen on otettava
erityisesti huomioon suunnittelussa. Kaatumisen ja liukastumisen ehkäisemiseksi
kulkuväylille lisätään riittävä määrä käsijohteita.

Pääsisäänkäynnissä tulee olla saattoliikenteen tarvitsema katettu alue, jotta ra-
kennukseen on miellyttävä tulla säästä riippumatta. Huoltoliikenne tulee erottaa
jalankulkuliikenteen reiteistä.

Kulkuväylät voivat muodostaa vapaamuotoisia kävelyreittejä, joilla on pysähtely-
ja istuskelupaikkoja. Reitit palaavat ryhmäkodin tai asuntoryhmän ovelle. Kulkuväy-
lät eivät saa johtaa suoraan pihalta ulos johtavalle portille.

9.2

Pihan oleskelualueet

Piha on virikkeellinen ulkoliikuntatila, jossa on liikuntavälineitä ja luontevia käve-
lyreittejä. Piha-alue erotetaan selvästi julkisesta alueesta aidoin, pergoloin ja istutuk-
sin. Piha-alue tulee olla tehokkaasti valaistu, mutta valaisimet eivät saa kuitenkaan
aiheuttaa häikäisyä eikä häiritä asukkaiden nukkumista. Osa piha-alueesta tulee olla
katettu.

Pihalla voi olla tavallisten puutarhapöytien ja -tuolien lisäksi riippumatto tai -kei-
nu, huvimaja, grillikatos tai esimerkiksi havupuita, jotka voi koristella jouluvaloin.

Istutuksissa suositaan marjapensaita, hedelmäpuita ja perinteisiä kasveja. Ne voi-
vat olla korotetuissa laatikoissa, joihin ulottuu pyörätuolista. Pihan koristekasvit eivät
saa olla myrkyllisiä tai piikikkäitä. Asukkaat voivat hoitaa istutuksia ja korjata satoa.
Nurmikolla voi rentoutua ja siellä voi järjestää eväsretken tai pelata pienimuotoisia
pelejä. Joissakin kohteissa asukkaat voivat kykyjensä mukaan osallistua viheraluei-
den hoitoon.

10 Aistikokemuksiin vaikuttavat asiat

10.1

Näkö: valaistus, kontrastit, värit

Tilasuunnittelussa voidaan valaistuksen, kontrastien ja värien avulla vaikuttaa siihen, että tilassa liikkuminen ja toimiminen ovat vaikeasti kehitysvammaisille henkilöille helppoa ja turvallista.

Hahmottamisen kannalta on oleellista, että tiloissa ei ole vastavaloa ja häikäisyä aiheuttavia pintoja. Ikkunoita ei tulisi sijoittaa kulkusuunnan vastapäähän. Voimakkaasta ja suorasta auringonvalosta syntyvä häikäisy voidaan estää verhoilla tai ulkopuolisilla auringonsuojasäleiköillä tai muulla niihin verrattavalla vastavaloa ja häikäisyä estävillä ratkaisulla.

Turvallisuuden kannalta on tärkeää erottaa **kontrastivärillä** tai kontrastiltaan riittävästi poikkeavilla materiaaleilla tasoerot, ulokkeet ja törmäysvaaraa aiheuttavat elementit. Portaiden etureunoissa ja taserojen reunoissa käytetään askelman väristä poikkeavaa reunalistaa tai askelkulmaa. Isot lattiaan asti ulottuvat ikkunat tai lasipinnat on merkittävä selkeästi törmäämisen estämiseksi. Parhaan suojan muodostaa esimerkiksi selkeä värillinen kaide lasipinnan edessä. Lattian erottaminen seinästä erottuvalla jalkalistalla auttaa tasapaino-ongelmista kärsivien henkilöiden liikkumista tilassa. Voimakkaita vinoja ja raidallisia aiheita on syytä välttää. Kuvioiden tulee olla selkeitä ja rauhallisia, eivätkä ne saa aiheuttaa virheaistimuksia esimerkiksi voimakkaiden kontrastierojen vuoksi.

Henkilökunnan käytössä olevat kaapit ja ovet voidaan pyrkiä **sulauttamaan** taustapintoihinsa, jolloin ne ovat muille mahdollisimman huomaamattomia.

Riittäväällä valolla on merkittävä vaikutus virkeyteen ja henkiseen tilaan. Tarkan toiminnan pisteessä valoa tarvitaan enemmän kuin kulkualueilla. Valoisuuden aistimiseen vaikuttavat valon määrän ohella oleellisesti heijastavien pintojen valoisuus. Vaaleat pinnat heijastavat valoa ja tummat pinnat imevät valoa. **Katon** on hyvä olla valkoinen, jolloin sitä voidaan pitää **epäsuoran valon** heijastuspintana. Vaaleat seinät voivat toimia heijastuspintana. **Lattian** on aina syytä olla tummempi kuin seinien. Lattiaa ei voi käyttää valon heijastuspintana, koska se aiheuttaa aina häikäistymistä. Lattia ei saa olla kiiltävä eikä liukas. Kiiltävät pinnat mielletään usein liukkaiksi.

Valaistuksen tulee olla tasainen. **Riittävä valo** luo turvallisuutta ja siten helpottaa kaikkien toimimista. Ryhmäkodin yhteistiloissa on hyvä olla erilaisia valaistusmahdollisuuksia, joilla saadaan aikaan haluttu valaistustaso aamun, päivän, illan ja yön aikana. Tämä tukee asukkaan ajantajua. **Himmennyksellä** saadaan aikaan erilaisia valaistusolosuhteita tarpeen mukaan.

Valaistuksen ja värien suunnitteluun tulee kiinnittää erityistä huomiota kehitysvammaisten asumisympäristössä. Esimerkiksi autistisilla henkilöillä on usein aisteissa yliherkkyyttä tai vajavaisuutta. Valaistuksen laatuun ja valojen syttymistapaan tulee kiinnittää huomiota. Elektronisella liitäntälaitteella saadaan valo syttymään

nopeammin ilman värinää. Samoin värien käytössä tulee huomioida, että jotkut värit saattavat aiheuttaa pelkotiloja ja aggressiivisuutta. Liian suuret **värierot** vierekkäin (musta-valkoinen) voivat aiheuttaa ongelmaa hahmottamisessa ja aiheuttaa sitä kautta pelkotiloja. Kontrastien merkitys korostuu erityisesti hämärässä valaistuksessa, jolloin tummuusaste-erot ovat välttämättömiä niin värisokeille, heikkonäköisille kuin kaikille muillekin.

Värien käytössä on hyvä muistaa miten värit yleisesti vaikuttavat ihmisiin: **kylmät** sinisen ja violetin sävyt loitontavat ja viilentävät – **lämpimät** punaisen ja oranssin sävyt lähentävät ja lämmittävät; sävyt voivat aiheuttaa jopa 4 °C eron lämpöaistimuksessa. Vihreä, turkoosi ja kevyt sininen väri mielletään rauhoittavina ja rentouttavina väreinä. Voimakkaan punainen, purppura ja oranssi saattavat aiheuttaa kiihtymistä ja ärsytystä suurina pintoina. Keltaista, vaaleaa liilaa ja vaaleaa oranssia voidaan käyttää piristävänä väriläikkinä. Ruskean ja beigen sävyjä kannattaa käyttää harkiten niiden antaman ehkä masentavan vaikutelman takia. Tämä ei koske **puupintoja**, joiden vaikutus on positiivinen.

Moniaistitilassa värillisellä valolla voidaan saada aikaan monenlaisia tunnetiloja. **Valkoiset** verhot tai seinät näyttävät erilaisilta, jos ne valaistaan värillisellä valolla. Värillisiä verhoillakin saadaan aikaan erilaisia tunnelmia. Fluorisoivilla maaleilla, neonvaloilla ja diskovaloilla saadaan tiloihin erilaisia atmosfäärejä. Mustassa huoneessa valkoiset käsineet pakottavat keskittymään vain yhteen asiaan sulkien muut näköhavainnot ulkopuolelle. Esimerkiksi varsinkin henkilöt, joilla on koordinaation kanssa vaikeuksia, voivat harjoitella käden heilauttamista.

Kuva 35. Moniaistitilan väri- ja valoelementtejä. Oikean puoleisessa tilassa on käytetty fluorisoivaa sinivaloa.

10.2

Kuulo: akustiikka ja äänimaailma

Kehitysvammaisten asuintiloissa tulee pyrkiä kaikkien ärsytystä aiheuttavien äänien minimoimiseen; hurinat, naksutusäänet, kaiku, kolina, vesi- ja viemäriputkistojen äänilähteet tulee äänieristää, jotta vältytään turhilta ärsykkeiltä. Toisen henkilön tuottama melu saattaa häiritä enemmän kuin itse tuotettu ääni tai melu. Asuntojen seinien ja lattioiden pintarakenteissa otetaan huomioon askeläänen ja ilmaaänen eristysvaatimukset. Asuinrakennuksen ikkunat suunnitellaan ääntä vaimentavaksi vilkasliikenteisen kadun tai tien varrella. Huonokuuloisia asukkaita varten tulee monitoimitila ja yhteiset toimintatilat varustaa induktiosilmukalla ja vahvistimella.

Akustisesti tilat tulee suunnitella miellyttäväksi käyttäen runsaasti vaimentavia pintoja. Kaikuvia tiloja tulee välttää. Moniaistitilassa voidaan kokeilla erilaisia ääniä ja niiden vaikutusta mielialaan ja tunnetilaan. Näiden äänien vaikutuksia voidaan tehostaa erilaisin valoin ja värein. Erillisessä kaikuhuoneessa eli interaktiivisessa elämyshuoneessa voidaan äänentoistolaitteilla saada aikaan erilaisia kaikuja ja soundbeam-laitteen avulla voidaan esimerkiksi jalkaa heiluttamalla tai lattialla kääntymällä tuottaa eri soittimien ääniä syntetisaattorista.

10.3

Haju- ja maku

Moniaistitilassa voidaan esimerkiksi valkoisen valon neutraloimassa, verhoilla rajatussa tilassa kokeilla haju- ja makuaistia stimuloivia asioita. Sinne voidaan tuoda avattavia tuoksu- tai maustepurkkeja ja kesällä luonnosta saatavia tuoksuja ja makuja.

10.4

Tunto

Yhteisissä tiloissa voidaan seinäpinnoilla ja pilareissa käyttää erilaisia kosketeltavia materiaaleja. Moniaistitilassa verhoilla eristetyissä tiloissa voi olla erilaisia multisensoisia teematiloja. Lattiassa voi olla tarrakiinnitteisiä mattoja, jotka teemaan liittyen valoeffektien ohella vahvistavat haluttua tunne-elämystä. Matto voi olla esimerkiksi rantahiekkaa, nurmikkoa tai sammalta kuvaava, Kesäaikaan voidaan tilaan tuoda luonnosta oikeita materiaaleja. Tilassa voidaan erilaisten materiaalien avulla tutkia ja kokeilla erilaisia fysikaalisia ilmiöitä, kuten esimerkiksi kitkaa, liukkautta, sähköisyyttä tai magnetismia.

Kaikki vaikeavammaiset eivät pysty koskettamaan jalkojaan, mutta esimerkiksi pallomeri auttaa hahmottamaan oman kehon ääriviivoja, samoin vesielementti joko amme tai vesisänky. Moniaistitilan osana voi olla oman kehon hallintaan ja tuntemukseen liittyvä tila, jossa voidaan joko koko keholla aistia tai vain käsin kosketella erilaisia tuntoaistia stimuloivia esineitä. Tilassa voi olla isoja peilejä tai valkokangasvideoiden katsomista varten. Fysioakustisen tuolin tuottama matala siniaaltovärähtely auttaa rentoutumiseen, edistää verenkiertoa ja sen kautta tuntoaistimuksen parantumista.

Kuva 36. Kehon hallintaan ja hoitoon liittyviä laitteita; poreammeet ja fysioakustinen tuoli.

10.5

Liike ja tasapaino

Moniaistitilassa voi kokeilla erilaisia liikkeeseen ja tasapainoon liittyviä harjoitteita. Siellä voi olla keinu, ratsastusliikettä jäljittelevä satula tai muu laite.

11 Turvallisuus ja tekniikka

Teknologiaratkaisuja suunniteltaessa otetaan huomioon asukkaiden toiminnalliset valmiudet. Rakenteissa on oltava teknisten järjestelmien tarvitsemat putkitukset sekä varaus mahdollisille tuleville lisätarpeille. Monet sähköiset järjestelmät toimivat langattomasti, jolloin johdotukset viedään vain tukiasemille asti. Talotekniset tilat ja järjestelmät sekä niiden mitoituksen määrittelevät kunkin alan erityissuunnittelijat.

Uudis- ja korjausrakentamiskohteisiin laaditaan turvallisuusselvitys, jossa kartoitetaan asumisen edellyttämät paloturvallisuuden suojaustasot. Rakennussuunnitelma-asiakirjoissa määritellään rakennuksen paloturvallisuuteen liittyvät asiat kuten poistumistiet, osastointi ja savunpoisto sekä alkusammutuskalusto. Palokunnan ajoneuvokalustolle järjestetään kulkureitit ja opastetaulut paikallisen paloviranomaisen ohjeiden mukaan. Kohteesta laaditaan rakennusluvan liitteeksi poistumisturvallisuusselvitys. Se vaaditaan asunnoista, jotka on tarkoitettu henkilöille, joiden poistumismahdollisuudet alentuneen toimintakyvyn vuoksi ovat tavanomaista huonommat. Poistumisturvallisuusselvitys ja pelastussuunnitelma muodostavat kohteen turvallisuutta kuvaavan kokonaisuuden.

Pelastussuunnitelmassa tarkasteltavia asioita ovat mm:

- kohteen vaarojen ja riskien arviointi
- vaarojen ja riskien ennaltaehkäisysuunnitelma
- toiminta onnettomuus- ja vaaratilanteissa
- kohteen turvallisuusjärjestelyt
- avustavien ihmisten määrä
- asukkaiden ohjeistus
- alkusammutuskaluston määrä ja sijoittelu
- sprinklerijärjestelmän varavesilähde
- hälytyksen järjestäminen, paloilmalaisimet
- sähkölaitteiden aiheuttamien onnettomuuksien ennakointi
- palo-ovien ja asuinhuoneiden ovien sulkeutuminen
- palo-osastointi ja palo-osastojen tiiviiden varmistaminen mm. läpivientien kohdalla
- kalusteiden ja materiaalien paloturvallisuus
- ilmastoinnin katkaisun järjestäminen
- savukaasujen poiston järjestäminen

Asuntoryhmä- ja ryhmäkotikohteiden paloteknisiä erityispiirteitä

- paloilmoitusjärjestelmä on osoitteellinen
- palvelutalossa käytetään useimmiten automaattista sammutuslaitteistoa

- paloturvallisia hissejä voidaan käyttää poistumisteinä. Hissien tulee olla käytettävissä vähintään 30 minuuttia palon alkamisesta ja hissitasanteet ovat osastoituja

Tilat tulisi aina varustaa vähintään palovaroitinjärjestelmällä. Tilojen paloilmoin tai palovaroitusjärjestelmä on suunniteltava siten, että kaikki huoneet on valvottu ja että hälytys välittyy viiveettä henkilökunnalle. Henkilökunnan on pystyttävä helposti ja nopeasti paikantamaan hälyttänyt tila. Pääsääntöisesti tilat on pyrittävä suojaamaan automaattisella sammutuslaitteistolla. Paloilmoinnimen ja sammutuslaitteiston tekniset ratkaisut on neuvoteltava pelastusviranomaisen kanssa jo suunnitteluvaiheessa ja tarvittaessa ennen asennustöihin ryhtymistä.

Tiloista on päästävä ulos ilman avainta. Mikäli asukkaat ovat kunnoltaan sellaisia, että normaalitilanteessa ulos pääsyä joudutaan rajoittamaan, on tilojen kaikki uloskäyntiovet oltava kerralla helposti ja nopeasti henkilökunnan avattavissa. Uloskäynnit on merkittävä ja valaistava.

Tekniset laitteet tulee suojata. Voi syntyä vaaratilanteita, jos ne kiinnostavat tai ärsyttävät asukkaita. Suojaustarve tulee huomioida jo suunnitteluvaiheessa. Mekaanisille vaurioille alttiit sprinklerisuuttimet on varustettava tarkoituksen mukaisilla metallisuojuksilla. Sprinklerisuuttimien suojaukset tehdään asennuksen yhteydessä asennusliikkeen toimesta.

Asuntoryhmä- ja ryhmäkotikohteissa käytetään järjestelmiä, joiden tavoitteena on parantaa asukkaiden ja asukkaita avustavien henkilöiden turvallisuutta sekä ehkäistä ilkivaltaa, varkauksia ja väkivaltaa. Monilla asuntoryhmän tai ryhmäkodin asukkailla on alentunut näkö- ja/tai kuuloaisti, joten turvallisuuteen ja hälytyksiin liittyvät järjestelmät eivät voi perustua vain yhden aistin käyttämiseen.

Muita järjestelmiä ovat esimerkiksi:

- henkilöturva ja avunsaanti kuten hätäkutsu, päällekkäushälytin, meluhälytin
- valvontajärjestelmät kuten rakennuksen ulkokuoren valvonta (ovet ja ikkunat), kulunvalvonta, etävalvonta, rikosilmoitusjärjestelmät, lasin rikkoutumisvalvonta, liiketunnistusjärjestelmät, katvealueiden valvontakamerat
- omatoimisuuden tukeminen, kuten muistuttajat
- terveydentilan seuranta: erilaiset anturit, tunnistava lattia
- oviautomatiikkajärjestelmät
- huonepuhelin, ovipuhelin
- tietoliikenne, laajakaista, langaton verkko tai kaapeliverkosto
- äänentoisto- ja av – järjestelmä
- induktiosilmukka tai muu äänensiirtojärjestelmä kuten radiotaajuuksilla tai infrapunavalon avulla toimivat laitteet
- ajannäyttäjärjestelmät

Pistorasioiden määrä ja sijoitus tulee suunnitella käyttötilanteiden ja turvallisuuden kannalta optimaaliseksi. Tavoitteena on, että asuntoryhmässä on asuntokohtaiset sähkömittauslaitteet ja vesimittari sekä vedenkulun ja sähkönjakelun ohjauksjärjestelmät.

LÄHTEITÄ JA KIRJALLISUUTTA

- Alanko Rea, Remahl Virpi & Aija Saari. 2004. Ota minut mukaan. Erityistukea tarvitseva lapsi leikissä ja liikunnassa. SIU, Näkövammaisten keskusliitto. ISBN 951-98491-6-5.
- Arnkil Harald. 2008. Värit havaintojen maailmassa. Gummerus, Jyväskylä. Taideteollisen korkeakoulun julkaisuja B85.
- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). 7.2.2013. ARVI - Asumisen arviointimenetelmä. http://www.ara.fi/fi-FI/Rahoitus/Tukien_ehdot_ja_suosituksset/Laatutavoitteet/Estteettomyden_arviointi
- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA). 2013. Suunnitteluopas. Keskeisiä tavoitteita asuntojen suunnitteluun 19.8.2013. ARA Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus
- Brandt K., Burrell S & toim. J. Teräväinen. 2008. Oma ovi, oma tuki. Näkökulmia kehitysvammaisten ihmisten yksilölliseen elämään. Painohäme. (PDF). http://www.kvtil.fi/media/Julkaisut/Oppaat/1256545820oma_ovi_opas.pdf
- Böhringer Dietmar. 2011. Barrierefreie Gestaltung von Kontrasten und Beschriftungen. Fraunhofer IRB Verlag.
- Duffy S. 2006. Keys to citizenship. A guide to getting good support for people with learning disabilities. Paradigm Consultancy & Developmental Agency.
- Espoon kaupunki. 2011. Asunto ja palvelut. Tavoitteita ja toimenpiteitä vammaisten kuntaalaisten asumispalveluihin vuosille 2011–2015. Espoo.
- Hansio Irja (toim.). 2011. Esteetön rakennus ja ympäristö – Suunnitteluopas. Rakennustietosäätiö RTS, Rakennustieto Oy, Helsinki. ISBN: 978-951-682-991-6.
- Helsingin kaupunki. 2008. Ryhmäkotien tilaohjelma, 2008. Helsingin kaupungin Sosiaalivirasto.
- Herausgegeben von Philip Meuser. 2013. Barrierefreies Bauen und Wohnen. Handbuch und Planungshilfe. Band 1. DOM publishers, Berlin.
- Holmberg A. (toim.) 2009. Turvallinen asuminen ja epilepsia – Käytännön vinkkejä ja ohjeita turvallisempaan asumiseen. ASPA-opas 1/2009 (PDF). http://www.aspasaatio.fi/sites/default/files/Turvallinen_asuminen_ja_epilepsia_opas_www-sivuille.pdf
- Invalidiliitto Ry. 2010. Tietoa rakennetun ympäristön ja liikkumisen esteettömyydestä. <http://www.esteeton.fi>
- Jokiniemi Jukka. 2007. Kaupunki kaikille aisteille. Moniaistisuus ja saavutettavuus rakennetussa ympäristössä. Väitöskirja. Jukka. Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtuuriosasto; Espoo.
- Kehitysvammaisuuden määrittely, Reija Lampinen, vammaisasiamies Helsingin kaupunki.
- Kehitysvammaliitto. 2010. Laatusuositukset kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen rakentamiseen vuosiksi 2010–2017. Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta 5.3.2010 (PDF). <http://www.kvps.fi/download/pdf/ajankohtaista/asuntojen-rakentamisen-laatusuositukset.pdf>
- Lammi Kaisa. 2012. Moniaistinen tilasuunnitelma. Sisustussuunnitelma Eskoon Koivusillan toiminta- ja aikuiskoulutus-keskukseen. Opinnäytetyö. Seinäjoen AMK, muotoilun koulutusohjelma.
- Linnola S., Sipiläinen P., Tujula P., Verhe I. & S. Åkerblom (toim.). 2005. Ulkotilojen esteettömyyden kartoitus- ja arviointiopas Suunnittelu – Rakentaminen – Kunnossapito. Helsingin kaupungin rakennusvirasto HKR, Teknillinen korkeakoulu; Helsinki. ISBN 952-473-483-4 (PDF). http://www.sotera.fi/pdf/suraku_opas.pdf
- Moniaistitilan konsultointia Marja Sirkkola, yliopettaja, Hämeen Ammattikorkeakoulu HAMK.
- Niemelä Markku & Krista Brandt (toim.). 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. 159 s. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:73. ISBN 978-952-00-2514-4 (nid.), ISBN 978-952-00-2515-1 (PDF)
- Nordlund Marika (toim.) 2008. Katse kotiin - tietoa toimivasta asumisesta. Invalidiliitto ry. Esteettömyysprojekti. Invalidiliiton julkaisuja O.36. ISBN 978-9525548-21-1.
- Näkemyksiä moniaistitiloista Ulla Häyrinen, johtava ohjaaja, Sofianlehto ja Isonniitynkadun ryhmäkodit, Helsinki.
- Pesola Kirsti. 2009. Esteettömyysopas: mitä, miksi, miten. Invalidiliiton julkaisuja O.39 (PDF). http://inport2.invalidiliitto.fi/esteettomyysopas_pdf.pdf

- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2005. Esteettömien julkisten alueiden suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon ohjeistaminen katu-, viher- ja piha-alueilla. SuRaKu-projekti. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki, Espoo, Joensuu, Tampere, Turku, Vantaa; Invalidiliitto, Kuulonhuoltoliitto, Näkövammaisten keskusliitto, Vanhustyön keskusliitto.
- Rakennustieto. 1988. RT 09-10047 Liikuntaesteisen opaste.
- Rakennustieto. 1989. RT 09-10409 Ihmisen mitat ja ulottuvuudet.
- Rakennustieto. 2011. RT 09-11022 Perustietoja liikunta- ja toimintaesteisistä.
- Rakennustieto. 2006. RT 09-10884 Esteetön liikkumis- ja toimimisympäristö.
- Rakennustieto. 2008. RT 93-10923 Asuntosuunnittelu. Yleistä.
- Rihlana Seppo. 1999. Valaistus ja värit sisustus suunnittelussa. Rakennustieto Oy 2000.
- Rilama Seppo. 1990. Värit ja valot sisätiloissa – käytännön väripsykologiaa. Tampere.
- Saari Arto, Sipiläinen Pirjo & Satu Åkerblom. 2002. Vanhusten asumisen mahdollistava peruskorjaus: ARVI Asunnon arvioimismenetelmä tutkimuksen osaraportti 1. SOTERA. 2002/82. ISSN 1456-6281. ISBN 951-22-5836-6.
- Sipiläinen Pirjo. 2002. Kotihoito ja apuvälineet: Kotihoitoa hankaloittavia tekijöitä asunnoissa apuvälineitä käytettäessä. SOTERA. 2002 /85. ISBN 951-22-6060-3. ISSN 1456-6281.
- Sirkkola Marja, Veikkola Päivi & Tuoma Ala-Opas (eds.). 2008. Multisensory Work. Interdisciplinary approach to multisensory methods. HAMK, Hämeenlinna.
- STM. 2012. Laitoksista yksilölliseen asumiseen, Valtakunnallinen suunnitelma palvelujen kehittämiseksi lähiyhteisöön. STM raportti ja muistio 2012:5.
- Ståhlberg, F. 2001. Autismi ja arkkitehtuuri – Aikuisten autistien käyttäjävaatimukset päivätoiminnassa ja asumisessa. Teknillinen korkeakoulu, Helsinki. Arkkitehtiosaston julkaisu 2001/78.
- Sähkötieto Ry. 2002. ST 21.31 Perustietoa vammaiset huomioon ottavasta sähkösuunnittelusta. Sähkötieto Ry.
- Tuononen Tuula & Åkerblom Satu. 2005. Asuintilojen mitoitusmallit. Tett - Esteettömyys asuinrakennuksissa. Teknillinen korkeakoulu. www.sotera.fi/pdf/Mitoitusmallit_051201.pdf
- Valvira. 2012. Vammaisten henkilöiden ympärivuorokautiset asumispalvelut 2012–2014. Valtakunnallinen valvonta-ohjelma 2012–2014. Valvira Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.
- Vammaisten yhdyskuntasuunnittelupalvelu & Jyrki Heinonen. 2006. Esteettömiä ratkaisuja – kuvitettu opas rakennusten suunnitteluun ja korjausrakentamiseen. Helsinki kaikille – projekti. Vammaisten yhdyskuntasuunnittelupalvelu (PDF).
- Hissit. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Hissit.pdf
 - Hygieniatilat. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Hygieniatilat.pdf
 - Kokoustilat. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Kokoustilat.pdf
 - Luiskat. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Luiskat.pdf
 - Materiaalit ja värit. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Materiaalit_varit.pdf
 - Opasteet. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Opasteet_p.pdf
 - Ovet ja tuulikaapit. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Ovet_tuulikaapit.pdf
 - Palvelutiskit http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Palvelutiskit.pdf
 - Portaat ja käsijohteet. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Portaat_kasijohteet.pdf
 - Pyörätuolihissit. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Pyoratuolihissit.pdf
 - Sisäänkäynnit ja pihajärjestelyt. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Sisaankaynnit_pihajarjestelyt.pdf
 - Valaistus. http://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/esteettomia_ratkaisuja/Valaistus.pdf

- Viitala Sara, Wiinikka Tytti & Satu Åkerblom. 2007. Parempaan kehitysvammaisten asumiseen. Viiden asumisyksikön arviointi. Ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 43/2007. 68 s. ISBN 978-952-11-2925-4 (PDF). ISBN 978-952-11-2924-7 (nid.).
- Vilpponen Mikael. 2006. Palvelutalojen valaistus. Diplomityö. Teknillinen korkeakoulu, sähkö- ja tietoliikennetekniikan osasto; Espoo.
- Ympäristöministeriö. 2009. Asuntoja kehitysvammaisille ja vaikeavammaisille. Ehdotus kehitysvammaisten ja muiden vaikeavammaisten asunto-ohjelmaksi vuosille 2010–2015. Ympäristöministeriö, Helsinki. Ympäristöministeriön raportteja 16/2009. 56 s.. ISBN 978-952-11-3511-8 (pdf), ISBN 978-952-11-3519-1 (nid.).
- Ympäristöministeriö 21.1.2010. Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmaksi kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi. Periaatepäätös.
- Örn Seija. 2012. Asunnon lukitusopas. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, ISAK. KÄ-KÄTE-oppaita 4/2012. <http://www.ikateknologia.fi/component/uitiset/lehdistotiedote-kansantajuista-tietoa-ja-vaihtoehtoja-kodin-lukitukseen.html>

LIITTEET

Liite I. Koti kaikille –hankkeeseen osallistuneet yritykset ja kehitetyt tuotteet

Arkkitehtitoimisto L&M Sievänen Oy

- uusien tai jatkokehittävien tuotteiden suunnittelu ja kehittäminen yhdessä valmistajan kanssa
- pilotointien suunnittelu ja koordinointi

Apu-Tuote Oy

- liesivahti pienoiskeittiöön
- magneettikynnys esteettömään sisäänkäyntiin

Audience First

- moniaistitilan äänimaailma

Electrolux Oy

- keittiön koneet ja laitteet

Ido Oy

- lattia- ja seinäkiinnitteiset wc-istuimet erivärisin kansin ja painonapein

Innojok Oy

- pienoiskeittiön valaistus ja sähköistys
- toimistokalusteen valaistus ja sähköistys
- wc-suihkutilan yleisvalaistus
- Espoon pilotointikohteiden valaisimet (ei vielä toteutettu)

Kavika Oy

- kylpyhuoneen kynnys- ja reunakaivot
- esteettömän sisäänkäynnin kaukalot jalkasäleikköineen
- pienoiskeittiön matala rst-allastaso
- siivous- ja pyykinpesutilojen rst-esipesualtaat isolla viemärillä
- pyykinpesutilojen rst-tasoaltaat ja –pesupöydät

Martela Oyj

- irtokalusteet

MilliClean Oy

- nanopinnoitteet

Oras Oy

- kylpyhuoneen tasoallas- ja suihkuhanat, keittiöhana
- pyykinpesu- ja siivoustilojen hanat
- liiketunnistimeen perustuva kylpyhuoneen vedenkatkaisujärjestelmä

PuuArs

- korkeussäädettävä sähkökäyttöinen pienoiskeittiö
- siirrettävä toimistokaluste

Puusepäntiike Eino Rantala Oy

- puurunkoinen lasipalo-ovi
- esteettömän sisäänkäynnin puurunkoinen lasiulko-ovi
- seinän sisään menevä 1-osainen liukuovi
- seinän sisään menevä 2-osainen liukuovi, keskellä tila nostokiskon läpimenolle
- asuntojen ovet ikkunallisella levikeosalla

Safera Oy

- liesituulettimeen asennettava liesivahti sammutuslaitteella

Väinö Korpinen Oy

- kylpyhuoneen uusi tilakonsepti seinäkiinnitteisin kalustein, varustein ja laittein
- julkitilan LE-wc:n uusi tilakonsepti seinäkiinnitteisin kalustein, varustein ja laittein

Yritykset entisillä tuotteilla mukana, eivät kuitenkaan ole osallistuneet pilotointeihin:

Fidelix Oy

- sosiaalitekniikan järjestelmät
- sensorit ja hälytysjärjestelmät
- ohjausjärjestelmät ja valvontalaitteet

MariMils Oy

- Elsi-sensorilattia

Variante Oy

- korkeussäädettävä keittiö

Viemerö Oy

- säädettävät hoitosängyt toiminta- ja liikkumisesteisille

Liite 2. Valokuvien kohdeluettelo

Valokuvat: Liisa ja Markku Sievänen

Luku 5 Asunnon tilat

- Kuva 12 a Ulrika Eleonora -palvelutalo, Loviisa
- 12 b Hyvinvointikeskus Onni, Pukkila
- Kuva 13 a Munksnäshemmet, Helsinki
- Kuva 16 a Väinö Korpinen Oy:n testitila, Helsinki
- 16 b ASPA Suvituuli, Turku
- Kuva 18 a-b Väinö Korpinen Oy:n testitila, Helsinki
- Kuva 21 a Puusepäntiike Eino Rantala Oy:n näyttelytila, Hämeenlinna
- 21 b Väinö Korpinen Oy:n testitila, Helsinki

Luku 6 Ryhmäkodin yhteistilat

- Kuva 25 a-b Isonniitynkadun ryhmäkodit (Sofianlehto), Helsinki
- Kuva 26 Munksnäshemmet, Helsinki
- Kuva 28 POP UP WRAP UP, Mari Sollman ja Kairit Sölg. Habitare 2012
- Kuva 29 a ASPA Suvituuli, Turku
- 29 b Virvelinranta, Hämeenlinna

Luku 7 Erityistilat

- Kuva 30 a Isonniitynkadun ryhmäkodit (Sofianlehto), Helsinki
- 30 b Sofianlehto, Helsinki
- Kuva 31 a-b Sofianlehto, Helsinki
- 31 c RK-Asunnot Nyyttipuisto, Helsinki
- Kuva 32 a-b Sofianlehto, Helsinki

Luku 8 Henkilökunnan tilat

- Kuva 33 Munksnäshemmet, Helsinki

Luku 10 Aistikokemuksiin vaikuttavat asiat

- Kuva 35 a-b Virvelinranta, Hämeenlinna
- Kuva 36 a-b Virvelinranta, Hämeenlinna

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)			Julkaisu-aika Maaliskuu 2014
Tekijä(t)	Liisa Sievänen ja Markku Sievänen (Arkkitehtitoimisto L&M Sievänen Oy)			
Julkaisun nimi	Vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen ja asuinympäristöjen suunnitteluopas. Koti kaikille -hanke			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 1 2014			
Julkaisun teema				
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut				
Tiivistelmä	<p>Tähän suunnitteluoppaaseen on koottu tietoa kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen ja asuinympäristöjen suunnittelua varten. Opas on tarkoitettu pääasiallisesti uudisrakentamiseen, mutta sitä voidaan soveltaa myös korjausrakentamiseen. Opas ei sisällä yleisiä esteettömyyteen liittyviä vaatimuksia muuta kuin niiltä osin, kun on haluttu korostaa täydellisen esteettömyyden toteutumisen tärkeyttä arjen toimivuuden ja turvallisuuden vuoksi.</p> <p>Oppaan sisältö on tuotettu Koti kaikille – kehitysvammaisten yksilöllinen ryhmäasuminen -hankkeessa. Hankkeessa kehitettiin ja pilotoitiin uusia kehitysvammaisten asumista tukevia tuotekokonaisuuksia, joista saatua kokemusta ja tietoa on hyödynnetty ohjeiston laatimisessa. Pilotoituja ratkaisuja ovat mm. säädettävä minikeittiö, kynnys- ja reunakaivot, seinän sisään sijoittuva liukuovi, moniaistiset tilat, siirrettävä toimistokaluste sekä kynnysratkaisu, jossa ei ole tasoeroja.</p> <p>Koti kaikille -hanke toteutettiin vuosina 2011–2014 Uudenmaan asumisen osaamiskeskusohjelmassa. Hanketta rahoittivat Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA), Espoon kaupunki, Helsingin kaupungin innovaatorahasto ja Rinnekoti-säätiö.</p>			
Asiasanat	kehitysvammaiset, asunnot, asuinympäristö, suunnittelu, oppaat			
Rahoittaja/toimeksiantaja	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)			
	ISBN 978-952-11-4273-4 (nid.)	ISBN 978-952-11-4274-1 (PDF)	ISSN 1797-5506 (pain.)	ISSN 1797-5514 (verkkokj.)
	Sivuja 64	Kieli suomi	Luottamuksellisuus julkinen	Hinta (sis. alv 8 %)
Julkaisun myynti/jakaja	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) Email: kirjasto.ara@ara.fi www.ara.fi/julkaisut > Raportit			
Julkaisun kustantaja	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)			
Painopaikka ja -aika	Edita Prima Oy, Helsinki 2014			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA)			Datum Mars 2014
Författare	Liisa Sievänen och Markku Sievänen (Arkkittehtoitomisto L&M Sievänen Oy)			
Publikationens titel	Vaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen ja asuinympäristöjen suunnitteluopas (Planeringsguide för bostäder och boendemiljöer för gravt handikappade personer. Projektet Koti kaikille)			
Publikationsserie och nummer	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet rapporter 1 2014			
Publikationens tema				
Publikationens delar / andra publikationer inom samma projekt				
Sammandrag	<p>Denna planeringsguide innehåller information om hur man planerar bostäder och boendemiljöer för handikappade. Den är främst avsedd att användas vid nybyggen, men kan också tillämpas vid reparationsbyggnad. Guiden innehåller inte allmänna krav på tillgänglighet förutom till de delar man har velat betona hur viktig fullständig tillgänglighet är för att vardagen ska fungera och för att garantera säkerheten.</p> <p>Innehållet har producerats inom projektet Koti kaikille – kehitysvammaisten yksilöllinen ryhmäasuminen (Hem för alla – individuellt boende för handikappade). Inom projektet har man utvecklat och provat nya produktheter som stöder handikappades boende. Erfarenheterna och kunskapen har utnyttjats i utarbetandet av guiden. De lösningar man har provat är bland annat ett ställbart minikök, tröskel- och kantbrunnar, skjutdörrar inne i väggen, multisensoriska utrymmen, flyttbar kontorsutrustning och en tröskellösning utan nivåskillnader.</p> <p>Projektet Hem för alla genomfördes åren 2011–2014 inom programmet för Nylands kompetenscentrum för boende. Det finansierades av Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA), Esbo stad, Helsingfors stads innovationsfond och Stiftelsen Rinnehemmet.</p>			
Nyckelord	utvecklingsstörda, bostäder, boendemiljö, planering, handledningar			
Finansiär/ uppdragsgivare	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA)			
	ISBN 978-952-11-4273-4 (hft.)	ISBN 978-952-11-4274-1 (PDF)	ISSN 1797-5506 (print)	ISSN 1797-5514 (online)
	Sidantal 64	Språk Finska	Offentlighet Offentlig	Pris (inneh. moms 8 %)
Beställningar/ distribution	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA) Epost: kirjasto.ara@ara.fi www.ara.fi/publikationer > Rapporter			
Förläggare	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA)			
Tryckeri/tryckningsort -år	Edita Prima Ab, Helsingfors 2014			

Tähän suunnitteluoppaaseen on koottu tietoa kehitysvammaisten henkilöiden asuntojen ja asuinympäristöjen suunnittelua varten. Opas on tarkoitettu pääasiallisesti uudisrakentamiseen, mutta sitä voidaan soveltaa myös korjausrakentamiseen.

Oppaan sisältö on tuotettu Koti kaikille -hankkeessa.

ara

Asumisen rahoitus-
ja kehittämiskeskus

ISBN 978-952-11-4273-4 (nid.)
ISBN 978-952-11-4274-1 (PDF)
ISSN 1797-5506 (pain.)
ISSN 1797-5514 (verkkojulk.)

culminatium
INNOVATION

ARKKITEHTITOIMISTO
L&M Sievänen Oy

OSKE
OSAAMISKESKUSOHJELMA